

BİL-ÖM

**BİLGİSAYAR ve İNGİLİZCE
SORUNLARINDA
GÜÇLÜ İSİM**

Karanfil Sok. No : 5/55 Kızılay-ANKARA Tel :9 (4) 117 49 39- 9(4) 117 49 42

KAFKAS

KİTAP - KİRTASIYE

çeşitleri ile
hizmetinizdedir.

Karanfil Sok. 5/29 Birlik İş Hanı
Tel : 117 89 04 Kızılay-ANKARA

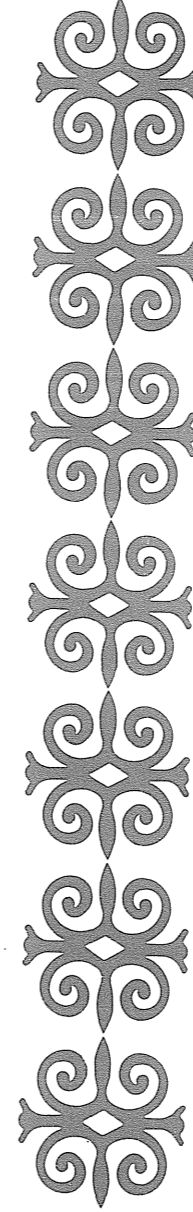
TUNCER TUĞCU ŞEMİKKİ

**FELSEFE TARİHİ
1. CİLT**

Sorun Yayınları
Fiatı : 735.-TL.

kafdağı

KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİ - AYLIK KÜLTÜR, SANAT ve HABER DERGİSİ

YIL:1
SAYI:5
HAZİRAN.1987
ANKARA

kafdağı Aylık Kültür Sanat ve Haber Dergisi •

Sahibi : Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Adına Başkan ASLAN ARI * **Yayın Yönetmeni :** Nahit ERUZ, * **Yazı İşleri Sorumlusu :** Mansur ULUTAŞLI * **Haberleşme Adresi :** P.K. 17, EMEK-ANKARA * **Abone bedelleri, (herhangi bir PTT şubesinden) 108669 No'lu Posta Çeki Hesabına gönderilir * Fiyatı :** 500.— TL. * **Yıllık Abone Bedeli (12 Sayı) :** 5.000.— TL. (Dış Ülkeler için : 30 DM) * **Gelelen yazılar basılsın basılmasın geri gönderilmez * Yayımlanan yazılar kaynak gösterilmeden iktibas edilemez * İmzalı yazıların sorumluluğu sahiplerininindir ***

Mine Ofset Matbaacılık
Tel: 117 34 75 - 125 23 52

İÇİNDEKİLER

1. KAFKASYA'YA ilişkin süreli yayımlar	2-4	10. Tarih çevirilerine giriş .20-23	
2. Baskılar.	5-6	11- 19. Yüzyıl başlarında Kafkas Halkları	24-27
3. Veronika Dudarova	7	12. Avcı ile Tilkinin Masah	28-29
5. (Abazin Mutfağı).	10-12	13. Karikatür	30
6. Şiir	12-13	14. BASINDAN	31-34
7. Seteney Guşe.	14-16	15- Dernek Haberleri	34-36
8. Güzel Seteney'in öyküsü 16-17		16. Evlenme-Vefat	36
9. Hüseyin Avni Lifij	18-19		

DEĞERLİ OKUYUCULAR

Her yeni sayıda biraz daha olumlu bir yapıya ulaşmayı amaçlayan derginiz Kafdağı ilkelerinden sapmadan, ileriye doğru attığı her adımda sizleri yanında bulacağı inancıyla, sağlam adımlarla yol alıyor.

Yazılarınızla, çizgilerinizle, dizelerinizle, gelişimini hızlandıran yapıcı eleştirilerinizle, çalışanlarına güç katan içtenlikli yazıtlarınızla onu dünden bugüne siz getiriniz. Sevgiler, saygılar hepinize.

Dileğimiz gelecekte de birlikte üretmek, üretirken gelişmek. Elele, omuzomuz yürümek kazanımlarımızla.

"İki tertemiz, küçücük damla

Birbirinden ayrı, sessiz küçücük

Ama birleşmeye görsünler, şiir olurlar

Şimşek gibi çakar, sel gibi boşanırlar."

diyor, ozan Hamzatov. Tarihimizi acılı yazdık, şiirimizi birlikten doğacak güçle sevinçlerle, umutlarla örelim. İnanıyoruz ki, küçücük damlalar birleşecek ve birgün sel gibi boşanarak evrensel kültüre karışacaklar.

Ve diyoruz ki;

Bir kıvılcım olsun Kafdağı; direncimizi tutuşturan bir kıvılcım.

Bir köprü olsun Kafdağı; kuşakları sevgi-saygı ikileminde birleştiren, eşsiz kültürel değerlerini inatla yaşatmaya ve diri tutmaya çalışan kırsal alandaki ve kentteki insanlarımızı düşüncede birleştiren bir köprü.

Bir ses olsun Kafdağı; geçmişte üretilenlerin ve de yeni yaratılanın yarına uzanan sesi. Devinen, kendini yenileyerek aşan sanatsal değerlerin sesi.

Kuzey Kafkasyalı'ların direnen kültürünün sesi olsun

Saygılarımızla.

KAFDAĞI

KUZEY KAFKASYA'YA İLİŞKİN SÜRELİ YAYINLAR (1950-1980)

S.YANÇATORAL

Kuzey Kafkasya'nın otokton halkı olan Kuzey Kafkasyalı'lar 19.yy.'in ortalarında Rus Çarlığı'nın kolonyalist politika ve baskıları, dönemin emperyalist eğilimli devletlerinin etkisi ile Osmanlı İmparatorluğu'na göçe zorlandıkları (sürüldükleri), imparatorluğun politik şartları nedeni ile dağıtık yerleştirildikleri, değişen dünya siyasal dengeleri nedeni ile çeşitli ulusal devletlerin içinde kaldıkları, muhacerette geçen 123 yıldan beri buldukları topraklarda kültürel yaşam mücadelesi verdikleri bilinen bir olgudur.

Bilinen bu olguyu bilinen yapan ve yapacak olan araç, araştırma, inceleme ve yayındır. Geçmişten günümüze kadar geçen tarihsel süreç, çeşitli kişi ve kuruluşlarca incelendi, yazıldı ve yayımlandı. İnsanlığın gelişimi içinde yine araştırılacak, yazılacak ve yayımlanacak. Çeşitli görüş ve düşünceler bu şekilde oluşacak. İnsanlar inandıkları görüşler doğrultusunda mücadelelerini kuşaklar boyu sürdürecekler. İnsanlığın kaçınılmaz gelişimi ve değişimi tarihsel bir süreç içinde gerçekleşecek. Değişim ve gelişim kaçınılmaz. Bu bilimsel bir olgu. Ama nasıl bir değişim? Nasıl bir gelişim? Bu sorular ve yanıtları önemli.

Konunun önemi geleceğe yön vermesinden kaynaklanıyor. Geçmiş bilerek, geleceğe yön verebilenler, geleceğin mimarı, geleceğin egemeni olacaktır. Geleceğe egemen olmak isteyenler geçmiş tanımaya, öğrenmeye çalışıyorlar. Araştırıyor, yazıyor ve yayınlıyorlar.

123 yıllık muhaceret yaşamında, Kuzey Kafkasyalı aydınlar da geçmişini araştırdılar, yazdılar ve yayınladılar. Görüşleri, topluma ve dünyaya bakış açıları farklı olsa dahi, Kuzey Kafkasyalı aydınların bir arayış içinde oldukları görülmektedir. Muhaceret yaşamında yayımlanan kitap, dergi, gazete vb. yayınlarda kendini gösteren bu arayış, geçmişten geleceğe doğru ilerleyen bir çizgide görülmektedir.

Bu arayışın en iyi gözlemlendiği alan süreli yayınlar. Belirli periyotlarla yayımlanan dergi ve gazete koleksiyonlarının araştırılması bize bu arayışın biçim ve yolu konusunda bilgi sağlıyor.

Muhaceret kesiminde çeşitli zamanlarda eski ve yeni Türkçe ile süreli yayınların yayımlandığı görülmektedir. Dergi, gazete şeklindeki bu yayınlarda devrin Kuzey Kafkasyalı yazar ve çizerleri yazılarıyla toplumun diğer kesimlerine bilgi aktarmakta, çeşitli mesajlar vermektedir.

Kuzey Kafkasya'ya yönelik süreli yayınların irdeleneceği bu çalışmada 1950-1980 yıllarını kapsayan dönemde yayımlanan dergi ve gazetelerin bakış açıları, yayın biçimleri, yazarları, işlenen konular ele alınacaktır.

1950 SONRASI SÜRELİ YAYINLARDA İLK ADIM

Kuzey Kafkasya'ya yönelik olarak Türkiye'de çıkarılan süreli yayınlardan birincisi "KAFKAS DERGİSİ" adı altında 1953 yılında yayın hayatına başlar. Kafkasya'dan Türkiye'ye göç eden Kafkaslı'lar arasında yardımlaşmayı sağlamak ve üyelerine kültür alanında yardım etmek amacıyla kurulan İstanbul Kafkas Kültür Derneği'nin yayın organı olarak yayımlanan derginin sahibi İsmail Ziya BERSİS, yayın Müdürü Şeref TERİM'dir.

Aylık olarak yayımlanan dergi "siyasi, tarihi ve edebi" amaçlıdır.

Derginin ilk sayısında İ.Z.BERSİS, derginin kendisinin olmadığından söz ederek "Dergi gelenek ve göreneklerini canlandırmaya çalışan Türkiye'deki tüm Kafkaslı'larıdır" demekte ve Kafkasya'nın tarihi, kültürü, edebiyatı hakkında bilgisi olanları yardıma çağırılmaktadır.

1 OCAK 1953- 1 ARALIK 1953 tarihleri arasında yayımlanan dergide gerek ortak gerekse imzalı yazılara rastlanmaktadır. Yabancı dillerde yayın yapan dergilerde çıkan yazıların çevrilerek yayımlandığı da görülmektedir. Belli başlı yazarları; Şeref Terim, Dr. Vasfi Güsar, Ahmet Canbek Habjoka, Seyin Time, Mehmet Ketey, A.Meker, İsmail Ziya Bersis, İnal Şaplı. Hemen hemen her sayıda imzalarına rastladığımız bu yazarların yanı sıra arada bir yazı yazan kişilerde vardır.

Dergide belli başlı şu konular işlenmiştir: Kafkasya Ticaret Tarihi, Kafkaslı'ların Muhacereti, Kafkasya Coğrafyası, Eski Çerkeslerde Din, Kafkas Soyadları. Ayrıca çeşitli konularda şiir, masal, makaleler ve toplumdan haberlere yer verilmiştir.

Dergide yazılan tüm yazılarda ister tek tek, isterse bir bütünlük içinde ele alınsın; geçmişini tanıma (Kafkasya tarihi, coğrafyası, toplumsal yapısı vb.), yaşanan toplumun siyasal yapısıyla bütünleşme, anti Sovyetik bir siyasal çizgi, Kafkasya'nın bağımsızlığı için mücadele edilerek Kafkasya'ya dönme özlemi, gelenekleri koruma özlemi vb. görülmektedir.

Derginin genel çizgisini İ.Z.Bersis "KAFKAS İDEALİ" başlıklı yazısında şöyle açıklıyor: "Dergiyi çıkarmaya başladığımızdan beri bir çok mektup alıyoruz. Mektuplarda kimi nasihat veriyor, kimi de bu dergiyi niçin çıkardığımızı soruyor ve Kafkasya'nın arkasından koşmanın bir hayal olduğunu ileri sürerek, bizleri siyasetle uğraşmakla suçluyor.

Bütün bunlar gösteriyor ki, demokrasinin ne olduğunu, insan hak ve hürriyetlerinin ne maksatlar taşıdığını anlayanımız çok az. Derginin amacı Kafkas Kültürü, gelenek ve görenekleri, Kafkas Tarihi, konularında bilgi sahibi kılmasıdır. Biz ne milliyetçi ne de ırkçı bir politika takip ediyoruz. Biz devletimizin ve hükümetimizin tuttuğu siyasetin taraftarı, cumhuriyet ve demokrasi rejiminin ve devrimlerinin destekçisiyiz.

Kafkas Dergisi Türkiye'de yaşayan Kafkaslı'ların kültürünü, tarihini, kahramanlıklarını, özgürlük savaşlarını hatıralarda canlandırmak, bilmediklerini öğretmek için çıkıyor.

Kafkas Dergisi hiç bir vakit mürteci olamaz. Hiçbir Kafkaslı'nın ne karısı çarşaf giymek ne de kocası yobazlık fikrini beslemek istemez.

Kafkas Dergisi Komünizmin düşmanıdır. Biz Kafkasya'nın geleceğini tayin edecek etkenin, bütün Kafkaslı'ların birleşme ve dayanışması, demokrasinin yerleşmesi ve genişlemesinde görüyoruz. (Kafkas Dergisi Sayı 6. Sf.2-3)

Derginin tüm sayılarında bu amaca yönelik yazılar görülmektedir. Bu çalışmanın çerçevesi içinde yer alan Kuzey Kafkasya'ya yönelik süreli yayınlar doğal olarak çok partili demokratik parlamenter sisteme geçişe rastlamaktadır. Dolayısıyla 1950 yılında yapılan seçimlerle çok partili sistemle birlikte, daha önceleri konuşulmayan ve yazılmayan bazı konular ele alınarak yayınlanma imkânları bulunmuştur.

Derginin çıkması ile çeşitli eleştirilerle karşılaştığı görülmektedir. Dergiyi gönderilen mektuplarda dergiyi çıkartanların siyaset yaptıkları, milliyetçilik ve ırkçılık destekledikleri, yobazlık ve gericiilik yaptıkları şeklinde suçlandıkları görülmektedir. Bu suçlamalara karşı, yöneticiler bu tür suçlamaları yapanların demokrasinin ne olduğunu, insan hak ve hürriyetlerinin ne maksatlar taşıdığını bilmediklerini ileri sürerek Kafkas Kültürünü, tarihini, gelenek ve göreneklerini tanıtmak için bir yayının çıkartılmasının demokratik insan haklarından biri olduğunu söylemektedirler. Dergi yöneticilerine göre Kafkas Kültürünü yaşatmak amacı ile yayın çıkartmak demokratik insani bir haktır. Bu kültürü yaşatmak için geçmişini iyi tanımak gereklidir. Gelecek, demokratik rejimin tüm kurumları ile yerleşmesi ve genişlemesi oranında biçim kazanacaktır.

Kafkas Dergisi, dergi sahibi İ.Z.Bersis'in 31.12.1953 tarihinde ölümü üzerine 12. sayısını tamamladıktan sonra yayın hayatından çekilir. Derginin 12 aylık çizgisi bir yazı ile okurlara du-

yurulur. İ.Z.Bersis Derginin 12. sayısında, göçmen Kafkasyalı'ların içinde yaşadıkları devlete minnet ve şükran duyguları içinde olduklarını ileri sürerek "Kafkasyalı'lar baba ve ced'lerini şehit verdikleri, Rus emperyalizminden intikam olarak Kafkasya'yı hürriyetine kavuşturacak-

lardır. Bu an gelinceye kadar Kafkas Kültür, ahlâk, gelenek ve göreneklerini yaşatmak için Kafkas Kültür Derneği kurulmuştur. Dergimiz bu amaçla derneğe yardım edecektir. Dergi 1954 senesinden itibaren yeni bir programla çıkacaktır. Kafkas Dergisi Türkiye'de yaşayan Kafkaslı'ların ideallerini yaymayı ve onlara rehber olmayı kendine şiar edindiği için hükümetin takip ettiği siyasetten başka bir siyaset takip etmeyi aklından geçirmemiştir." demektedir.

Derginin 12. sayısından sonra aynı siyasal çizgiyi izleyen yeni bir dergi çıkartılır. Formalite icabı Kafkas Dergisi yerine, Kafkas Mecmuası ismi verilen derginin 1. sayısının sahibi T.Y.MARŞAN ve arkadaşları, yazı işleri müdürü Şeref TERİM'dir. 2. sayısından itibaren Mehmet Ketey, İnal Şaplı ve Şeref Terim'in derginin sahibi oldukları görülmektedir.

Kafkas Dergisi'nin devamından başka bir şey olmayan bu derginin Nisan 1954'de yayınlanan ilk sayısında "Ortak ve kutsi idealimiz için samimiyet ve feragatle çalışmayı vazife bilen bizlerin gayretlerimizi arttırmak ve mecmuamızın yaşamasını temin etmek için sizlerin de devamlı alakanızın eksik edilmemesini temenni ve rica ederiz." denilmektedir.

Bu dergi NİSAN 1954-MAYIS 1956 tarihleri arasında yayın hayatında bulunur. Belli başlı yazarları; Şeref TERİM, Turhan Yavuz MARŞAN, Mehmet KETEY, Alaattin KUTLU, İnal ŞAPLI'dır.

Kafkas Dergisi ve benzer siyasal çizgiyi izleyen Kafkas Mecmuasında işlenen konular, ileri sürülen tezler günümüzün toplumsal ve siyasal yapısı, düşünce sistemi içerisinde değerlendirilip, eleştirilecek yönleri bulunabilir. Dergilerin ileri sürdükleri tezlerin, günümüzde değişen ve gelişen dış ve iç politik yapıya ters ve anlamsız gelen bir çok yönleri vardır. Bu çalışmada günümüze ters ve anlamsız gelen tezlerin eleştirisinden ziyade, ileri sürülen görüşler objektif olarak ele alınacaktır. Yazı sergisinin yayınlanan bu bölümünde ele alınan iki derginin ileri sürdükleri tez;

1. Kafkasyalı'lar baba ve ced'lerini şehit verdikleri Rus emperyalizminden intikam alacaklardır.

2. Kafkasya'nın hürriyeti sağlanıncaya kadar, içinde yaşadıkları devlete minnet ve şükran duyguları ile kültür, gelenek ve göreneklerin yaşatılması için çalışılacaktır.

3. Hükümet ve onun bağlı olduğu siyasal ve askeri blok'un güttüğü dış siyaset politikası izlenecektir.

Bu üç tez her iki dergide gözlenmekle birlikte Kafkas Dergisi'nde görülen demokrasi, insan hakları, gericilik vb. kavramlara Kafkas Mecmuasında rastlanmamaktadır. Ayrıca Kafkas Mecmuası'nda daha katı ve ağır bir Anti-Sovyetik siyasal çizgi görülmektedir. Rus Çarları'nın 1860 ve sonrası yıllarda yapmış oldukları baskıcı kolonyalist hareketler ile 1917 Sovyet Devrimi'nden sonra Kuzey Kafkasya'da oluşan siyasal hareketler karıştırılmaktadır. Kafkas Mecmuası'nda Kafkas tarih ve kültürüne ilişkin yazılar, Kafkas Dergisi'ne oranla çok azdır. Dergide genellikle II. Dünya Savaşı'nda Kafkasya'da oluşan olaylar, kahramanları ve 11 MAYIS 1918 Cumhuriyeti ağırlıklı bir şekilde işlenmektedir.

Sürecek

Not:Bu çalışma eldeki kaynaklar çerçevesinde hazırlanmıştır. Yeni Türkçe ile yayımlanmış bu çalışmada yer almayan yayınlar bildirildiği takdirde, bu yayınlar ayrıca değerlendirilecektir.

GEÇMİŞİ ve BUGÜNÜ İLE BASKLAR

● **Kendi Kültürlerini en iyi yansıtacak dilin kendi dilleri olduğu bilincine varan Bask aydınları bugün, kendi dilleri ile yazın ürünleri vermekteler.**

N.Kanbolat

Bask dili, Batı Avrupa'da Hind-Avrupa asıllı olmayan ve yaşayan tek dil olması, onlara kimlik arama konusunda bir çok tarih ve dilbilimcinin ilgisini çekmiş ve çalışma alanı olarak kendilerine Bask dili ve kökenini seçmelerine neden olmuştur.

Araştırmalarındaki hareket noktaları ise onun hangi dil ailesinden olabileceği düşüncesi ile, diğer dillerle karşılaştırma şeklindedir. Nil Vadisindeki Nuba, Kuzey Afrika'daki Hami ve özellikle Berber ve Eski Ligur gibi dillerle karşılaştırılarak akrabalıkları araştırılmıştır. H.Schuchart ise (Die Iberische Deklination Viyana-Akad- 1907) bu dilin isim çekim sistemlerinin eskiden aynı yarımada da konuşulmuş olan İberce ile yakınlığını vurgulamıştır. Yine bazı araştırmacıların Bask dilinin İberce'nin bir lehçesi Aquantania diline olan yakınlığını belirtmelerine karşın değişik kaynaklarda İspanya'nın doğusunda ve Fransa'nın Akdeniz kıyılarında bulunan İberler'e ait eski yazıtların çözümlenmesinde Bask dilinin pek katkısı olmadığı belirtilmektedir. Kafkas kökenli olduğu yolundaki iddialarda ise;

"Bu dilin aynı zamanda, çok değişik olmalarına rağmen bir aile teşkil eden Kafkas grubu dilleri ile de akrabalığı vardır. Gerçeğe en yakın varsayıma göre, Bask dilinin en eski biçimi M.Ö. 2000 yıllarına doğru, maden devri başlarında, Önasya'dan gelen göçmenler tarafından getirilmiştir." (1)

Bask dilinde İber nehir ve vadi anlamına gelmektedir ve Kafkasya'nın güneyinde Kura

nehri ve vadisi anlamında kullanılan Doğu İberya'nın Bask'lara ait bir terim olduğu belirtilmektedir. Şerafettin TERİM, Kafkas Tarihinde Abhazlar ve Çerkeslik Mefhumu (İst. 1976) adlı kitabında, bu adın Beskeg şeklinde halen Kafkasya'da varlığını, eski çağlarda Bask'ların, Abhazy'a'dan başka Doğu İberya'da da yaşadıklarını ve İspanya'ya buradan gözetmiş olduklarını belirtmektedir.

Bugün ise Bask ülkesi Avrupa'da Bask dili'nin konuşulduğu bölgeler olarak tanımlanır. İspanya'da Gulpuzcoa, Alava ve Vizcaya illeri ile Navarra'ya kapsayan özerk Vascongadas bölgesinde, Fransa'da ise Biskay Körfezini çevreleyen ve Pirenelerin batı yamaçlarını kapsayan bölgede Labaurd, Aşağı Navarre ve Soule illerinde yaşamaktadırlar. 1970'lerde yapılan tahminlere göre 850 bin kadarının İspanya'da, 130 bin kadarının Fransa ve 170 bin Bask'ın ise Güney Amerika ve ABD'inde yaşadıkları belirtilmiştir.

Bask ülkesinin tarihi ile ilgili, bilinebilen ilk kayıtlar VIII. asıra dayanmaktadır. Zaman zaman Navarra, Austria kimi zamanda Castilla krallıklarının hakimiyeti altında kalmış, tarih sürecinde ülkelerini Vizigotlara, Franklara, Normanlara ve Eba vadisini işgal eden Faslı'lara karşı korumuşlardır.

Castilla Kralı VIII. Alfonso, 1200'lerde Bask ülkesini işgal etmiş ve Castilla'ya bağlı olmalarına rağmen yarı özerklik statüsünü kazandırmıştır. Bu statü gereği yerel işlerin idaresi, illere ve dönemlere göre farklı fuero

denilen konfederasyonların yönetiminde bulunmuş, daha sonra bunlar Guipzcoa genel meclisi şeklinde birleştirilmiştir. Bask'ların yönetimlerinde esas aldıkları fuerolar İspanya'da 19 yy.da Don Carlos'u desteklemeleri üzerine, Bask milliyetçiliğinin güçleneceği düşüncesi ile, Fransa'da ise Fransız devrimi ile ortadan kaldırılmıştır.

14 Nisan 1931'de İspanya'da ilan edilen Cumhuriyetin Eylül 1932'de Katalonya'ya verdiği yarı özerklik Bask'ların da aynı istemde bulunmalarına ve aralarında görüş ayrılığı doğmasına neden olmuştur. Vizcaya ve bir ölçüde Alava özerk bir yönetimi yeterli bulmakta ve Cumhuriyeti desteklemekte iken Navarra ve yine Alava'nın bir kısmı Franco yanlısı tutumları ile 1936'daki ayaklanmaya kattıkları birlikle Franco'ya bir ölçüde destek sağlamışlardır.

Franco, Almanya ve İtalya'nında desteğiyle diğer vilayetleride işgal ederek Haziran 1937'de Bask'lara verilen kısmi özerkliği ve mevcut fueroları da ortadan kaldırmıştır.

"1937 sonbaharına değin süren savaş, İspanya dışında, daha çok Vizcaya İl Meclisi'nin geleneksel toplantı yeri ve milliyetçiler için Bask ulusunun bir simgesi olan Guernica'nın (sanıldığına göre Alman savaş uçaklarınınca) bombalanmasıyla anılır." (2)

Franco'nun dikta rejimine ve Baskça konuşma yaşağına karşın Bask hareketi yine sürmüş ve 1959'da Euzkadi ta Askatasuna (Bask Ülkesi ve Özgürlüğü) kısaca ETA adlı gizli bir örgüt kurularak Madrid rejimine karşı eylemlere girişilmiştir. Basklar'ın özerklik elde etmek için mücadeleleri Fransisco Franco'nun ölümünden sonra İspanya'da liberal monarşinin kurulması ile daha yoğunlaşmıştır.

1878-79 'da sağlanan kısmi özerklik stütüsü gereğince okullarda zorunlu İspanyolca dersleri okutulmasına rağmen Baskça eğitim yapılmakta ve İspanyolca eğitim yapan okullarda da ikinci bir dil olarak Bask Dili(Euskara) okutulmaktadır. Dil dersleri yerel televizyon programlarında da yayınlanmaktadır.

Basklar'a kısmi bir özerklik tanınmışsa da günümüzde istedikleri Fransa ve İspanya Basklar'ının tek bir ulus olarak birleşmesi ve bağımsızlıklarıdır. Şimdilerde bu istemlerini yerine getirmek doğrultusunda mücadele vermektedirler.

Ortalama ömürlerinin 80 yıl olduğu bilinen Bask'lar, aralarında büyüğe üstünlük sağlayan gelenekleri ile ataerkil bir toplum yapısını bugün de muhafaza etmektedirler. Giysilerinde en göze çarpan özellik erkeklerin BOİNA adı verilen başlıklarıyla, kadınların ESTALKÍ denen beyaz örtüleridir. Gelenekleriyle, toplantılarda hazırlıksız şiiir düzme sanatlarıyla, dansları, şarkıları ve 4000 yıllık dilleriyle Basklar bu gün Avrupa'da farklı bir kültür oluşturmaktadırlar. Aydınları farklı kültürlerde ve değişik ülkelerde yaşamalarına karşın, toplumsal gelişim süreçlerinde dillerine ve kültürlerine sahip çıkmışlar, kültürlerini en iyi yansıtacak dilin Bask Dili (Euskara) olduğu bilinciyle, kendi dillerinde ürünler vermişlerdir. Linguae Vasconum Primitiae adlı kitabın özelliği ise bu dilde yayımlanan ilk kitap olmasıdır. Yazarı Bask edebiyatının babası Bernard d'Etchepare'dir. 1545 yılında Bordeaux'ta basılmıştır. Bask gramerinin ilk olarak sistemeleştirilmesi ise 1600'lere rastlar. Maria de Azkue ise halk şarkılarını derleyerek Bask sanatına katkıda bulunmuştur. Telesforo Monzon Fransa ve İspanya'daki Basklar'ın oluşturduğu tek bir ulus özlemini şiiirlerine yansıtmıştır. (1931-1939) İspanya Cumhuriyeti dönemindeki Bask hareketinde siyasi bir rol üstlenen ve adına şiiirler yazılan Jose Antonio de Aquirre yazın hayatına olan katkısıyla da halkınca saygıyla anılmaktadır.

Bugün ise Bask edebiyat ve sanatçıları kendi dilleri ile yazın ürünleri vererek, kendi kaderlerini tayin hakkı ve bağımsızlık istemlerinde, halklarının geleceğine ışık tutmaktadırlar.

1. Meydan Larousse, Cilt 1
2. Ana Britanica, Cilt 3 Sh. 392

İstanbul Festivalinde Bir Oset Kadını ; Veronika DUDAROVA

H.Şaguj

Avrupa müzik Festivaleri Birliği'ne üye olma başarısını da sağlayan Uluslararası İstanbul Festivali 14. yılını da geride bırakmış bulunmaktadır.

İstanbul Kültür ve Sanat Vakfının Genel Müdürü Aydın Gün'ün de belirttiği gibi bu festivalin ana maddelerinden biri; "İstanbul Festivalinde devletlerin ya da hükümetlerin değil, ulusların temsil edilmesi" ilkesidir. (1)

Bu yıl vakfın çağrılıları arasında Moskova Devlet Senfoni Orkestrası da bulunmaktadır. Orkestrayı yöneten Veronika Dudarova orkestranın hem müzik direktörü hem de birinci şefidir. Kuzey Kafkasya'nın küçük bir kenti olan Osetiya'da doğan sanatçı Bakü'deki müzik okulunu, daha sonra da Leningrad Konservatuarını ve Moskova Konservatuarı'nın şeflik bölümünü bitirdi. "Veronika Dudarova ile tanışma" adlı bir dökümanter filmi de bulunan sanatçı 1960 yılından beri Moskova Devlet Senfoni Orkestrası'nı yönetmektedir. (2)

Polonya, Çekoslovakya, Türkiye, Yunanistan, Venezüella, Kolombiya ve daha birçok ülkede konuk şef olarak konserler veren Dudarova; İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda hıncahınc dolu salonda 17, 18, 19 Haziran 1987 tarihlerinde ard arda üç konser vermiştir.

"Bayan Dudarova'nın bilekleri, bazen bir Kafkas dansçısı zerafetiyle eğilip bükülüyor, bazen de karateci gibi sert vuruşla havayı kesiyordu." diyecek kadar, müzik eleştirmeni Filiz Ali'yi (3) ve bölüm aralarında alkışlar

patlatacak kadar seyirciyi etkileyen Dudarova'ya Türkiye'den selam ve sevgiler...

- (1) 14 Haziran 1987, Cumhuriyet
- (2) 23 Şubat 1983, C.S.O. PROGRAMI
- (3) 18 Haziran 1987, Cumhuriyet

"70 yılı aşkın bir süredir Kantemirov adı sirk levhalarında yer almakta. Kuzey Kafkasya'nın Osetya bölgesinde ve ünlü sirk binicilerinden oluşan bir ailenin "Alibek" adıyla tanınan grupları dünyanın 35 ülkesinde gösteriler yaptı."

SİRK BİNİCİLERİ

Çeviren: Çetaw N.
SMENA DERGİSİ
Gari Namchenko

Keçeden yapılmış ağır, siyah yamçılarına sarınmış binicilerin arenaya girişleri tek kelimeyle müthiş. Binicilerin herbiri dörtnala giden iki ayrı at üzerinde bacaklarını ayırmış olarak ayakta duruyor. Gerek bireysel olarak gerekse kolektif olarak gösteri programları görülmeye değer ve neredeyse inanılmaz.

Dörtnala giden bir binici kalpağını çıkarıp havaya fırlatıyor ve arenada tam bir tur atıp kalpağı yere düşmeden yakalıyor. Hızla koşmakta olan bir atın üzerine sıçrayan ve ayakta duran iki kılıçlı bir başka binici tam at engeli aşarken kılıçlarla numaralar yapmaya başlıyor. Dörtnala giden bir atın üzerindeki üç gösterici komutla atın üzerinde amuda kalkıyor.

Tümü; 20 dakikada atların horultuları ve parlak tebessümlü binicilerin çılgınlıkları eşliğinde bir çırpıda gerçekleştirilen 12 gösteri. Bu hızlı ve neşeli turları izleyenler tüm gösterinin fazlaca çaba harcamadan gerçekleştiği hissine kapılır. Bu kolay görünümlü işin ardında yatan gerçekleri hiçkimse Rus Federasyonunun değerli sanatçısı İrbek Kantemirov'dan daha iyi bilemez. O, at sırtında iken sert gemler yerine serbest dizgin kullanan tek binicidir.

Bir sabah erkenden sirk binası henüz ısız ve uykuda iken onlara böylesine ün kazandıran başarılarının sırrını gözlerimle görmek için Kantemirov'un provasını izlemeye gittim. Biniciler birer birer göründüler. Kimisi Jimnastik aletlerine kimisi atlara bakmak üzere ahıra gitti. Daha sonra atların üzerinde arenaya girdiler ve ağır ağır turlamaya başladılar, başka hiçbirşey yapmaksızın. Bu ısınma hareketi idi. Gömleği güçlü göğsünü gizlemeyen, sırtı kas-

larla dolu ve fiziki görünümü ile bir köy demircisini anımsatan; uzun boylu, geniş omuzlu 43 yaşındaki Mukhtarbek, kardeşlerin en genç olanı. Ve havadaki kalpağı yakalayan, kılıçlarla numaralar yapmak üzere atın sırtına atlayan da yine o.

Nihayet Meksika Kovboylar Birliği'nin "Altın Mahmuz"la ödüllendirdiği grup lideri İrbek Kantemirov geliyor. Kardeşinin aksine zayıf ve dinç. 48 yaşındaki İ. Kantemirov'un orantılı, çevik vücuduna bakarken bir Asetin deyişini anımsıyorum: "Bir binici yere yattığında altından iri bir kedi geçebilmeli".

Diğer biniciler ısınma hareketlerine devam ederken İrbek, bir binici çemberi kullanarak damızlık atı Semestr ile çalışıyor sonra asıl arenaya geçerek ringin ortasında yerini alıyor ve eklem çalıştırmaya başlıyor. Şimdi izninle geçmişe bir göz atalım:

22 Yaşındaki binici Alibek Kantemirov ilk kez 1907'de Sukhumi'de bir özel sirk arenasında gösteri yaptı. Kamuoyunda büyük başarı kazanan genç binici yüklenerek gelecekte S.S.C.B. de sirk biniciliğinin temel taşları olacak olan gösteriler yaratmaya başladı. Son hızla giden bir atın üzerinde iken atın arka ayaklarının arasından geçerek tekrar sırtına oturmak gibi o güne dek hiçkimse yapmadığı bir hareketi ilk kez o gerçekleştirdi.

Ekim devriminden sonra ülkedeki sirkler ulusallaştırıldı. Alibek ilk büyük sirk binicileri grubunu kurdu. Onun grubu Sovyetler Birliğinden dış ülkelere gösteri için giden ilk sirk sanatçıları arasındadır. Grubun sanat gücü övgü dolu eleştiriler aldı ve batıda kalması için Alibek'e sayısız öneriler geldi. Değişmez yanıtı; "Ben Asetin'im. Vatanım Osetya'dır." oldu.

Hitler'in orduları SSCB'ni istila edince Kantemirov grubu savaşmak üzere gönüllü yazıldı. 8 yiğit binici ülkelerini savunurken öldürüldü. Savaştan sonra Alibek herşeye yeniden başlamak zorunda kaldı. Yeni kurduğu grubun çekirdeğini kendisinin yeni yetişen

oğulları oluşturdu, İrbek ve Mukhtarbek'di adları. Alibek Kantemirov yaşamının 60 yılını sirke adadı. 85 yaşında bugün ve hâla arenada. Babası ile sirkte geçirdikleri yıllardan sözederken İrbek Kantemirov'un sözlerinde ona duyduğu katıksız saygı ile karışık bir şükran duygusu yansıyor.

Kantemirov'lar babalarının koyduğu ilkelere sadık kalarak, yetmiş binicileri asla kabul etmiyorlar aralarına. Onlar kendi binicilik okullarını kurdular ve herbiri bir okulun tüm aşamalarından geçmek zorunda, şu andaki elemanlarından bazıları ahırlarda bir görevle sirk yaşamına girdiler ve sıkı sınavlardan geçerek gelecekte "binici" diye çağrılma hakkını kazanacakları günü umutla bekliyorlar.

Grup Osetya'yı ziyaret ettiği zamanlar köylüler çocuklarını Kantemirov'a getirir ve "İrbek, lütfen oğluma bir bak. Gerçek bir binici o derler. "İrbek tümünü kabul edemez kuşkusuz. Ama eğer bir çocuğu yetiştirmek üzere alırsa ana-babası tüm kaygılarını unutabilir. Çünkü o çocuk iyi bir binici olarak yetişecek ve okulunu da başarıyla bitirecek demektir bu. İrbek okul öğrenimi konusunda çok titizdir. Bir zamanlar okulda Cebir derslerinde başarısız olan ve "Şimdiye kadar sanatçısım. Niçin okula gideyim?" diyen 13 yaşındaki Gena Tuvayev adlı çocuğa İrbek çok kızdı ve onu grubundan atmakla tehdit etti. O olaydan sonra Gena gerçekten çalışkan bir delikanlı oldu.

Bir sirk sanatçısının yaşamı sık sık yolculuğu gerektirir. Moskova'daki gösterileri bitirdiği için biniciler giysilerini, eyerlerini, dizginlerini paketlemeye başladılar. Azıcık boş zaman bulan İrbek bir gün ünlü atı Semestr'in yerini alabilecek genç bir damızlık atı çalıştırmaya karar verdi. Bu arada sirk yeni programı için hazırlanmaya devam ediyordu; kubbenin altında yüksek bir yere gümüş renkli iki adet uzay gemisi yerleştiriliyordu. Ve ringde bir adam İrbek Kantemirov binlerce yıldan beri aynı işi yaparmışçasına bir atı eğitiyordu.

KAFKAS MUTFAĞI

ABAZIN (AŞIWA—AŞKARIWA) MUTFAĞI

Derleyen: Aliye ERGÖREN

Kuzey Kafkasya'nın otokton halk gruplarından olan Abazalar, bugünkü Kafkasya'nın Karaçay-Çerkesk Özerk bölgesinde, güçmen olarak da Türkiye, Mısır, Suriye ve Ürdün'de yaşamaktadırlar.

Türkiye'de yaşayanlar, Kayseri-Pınarbaşı, Sivas-Şarkışla-Yıldızeli, Yozgat-Sorgun-Çekerek, Eskişehir, Bilecik, Samsun, Çorum-Alaca, Adana-Tufanbeyli yörelerinde dirler.

Apsuwa (Abhaz) ve Abaza (Abazin) halkları aynı kökten gelen tek bir halka mensupturlar. Abaza halkı 8-9. yüzyıllardan başlayarak 14. yüzyıla kadar geçen zamanda Karadeniz kıyılarından koparak Kuzey Kafkasya'ya yayılmışlardır.

Abaza halkı, diğer Çerkes boyları ile birlikte yaşamaya başlayınca, birbirlerinden sözcükler, deyimler alarak bunları zenginleştirmiş ve çağımıza dek yaşatmışlardır. Abazalar'la Adige'ler arasında gelenek, giyim, sözlü edebiyat, kısaca folklor kaynaşmış durumdadır.

Abazin mutfak geleneği önceki Kafdağı sayılarında yayınlananlara benzemektedir.

HAMBAL

Malzeme: Mısır unu
Buğday unu
Yağ

Hazırlanışı: Mısır unu ve az miktarda buğday unu, sıcak su katılarak belli bir kıvamda yoğrulup dinlenmeye bırakılır (yarım saat). Dinlenme sonrası yumak yapılarak suda haşlanır. Haşlanan hambal tepsilere dizilerek soğutulur. Üzerine kızdırılmış yağ dökülerek servis yapılır.

Haşlama suyuna garnitür yapılırsa çorba olarak içilebilir.

ALACIÇA

Malzeme: Kemikli koyun eti.

Hazırlanışı: Koyun gövdesi alınır ve etli kısımları dilimlenerek tuzlanır. Bütün halinde ateşte tütsülenir. (Haşerelerden korumak için). Jıh ile tavana asılarak kurutulur. Gerekli oldukça kesilerek tüketilir.

GIRCIN

Malzeme: Mısır unu
Tahıl unu

Hazırlanışı: Mısır ununa az miktarda tahıl unu katılır. Su ilave ederek belâğ ile özümlü hale getirilir. Mayalanması için bir saat kadar bekletilir. Kullanılacak tepsi yağlanır, karışım tepsiye yayılır. Önceden hazırlanan un hellesi karışımın üzerine sürülür. Orta ateşte fırında pişirilir. Pişen Gircin dilimlenerek servis yapılır.

ABAZAKIĞI

Malzeme: Çiğ süt
Tuz

Hazırlanışı: Belli miktardaki çiğ süt bekletilir. Üzerinde oluşan kaymaklar alınır. Alınan kaymaklara tuz ilave edilir. Katılaşması için bekletilir. Katılaştıktan sonra servis yapılır.

ACARPIHA

Malzeme: Manda sütü

Hazırlanışı: Süt hafif ateşte karıştırılarak kaynatılır ve soğumaya bırakılır. Soğuyunca kendiliğinden katılaştıran süt bir gün bekletilmelidir. Katılaştıran süt dilimler halinde kesilerek servis yapılır.

ŞEMAĞJI

Malzeme: Kuşbaşı et
Baharat
Hamur

Hazırlanışı: Hazırlanan hamur küçük parçalara bölünerek parmakla inceltilir, suda haşlanır. Et ve baharatla hazırlanan garnitür üzerine dökülerek servis yapılır.

SEOK

Malzeme: Bulgur
Şerbet suyu

Hazırlanışı: Çekilmiş bulgur tavada kavrulur ve üzerine şerbet ilave edilerek servis yapılır.

JERUME

Malzeme: Koyun içkembesi
Karaciğer-Akciğer
Baharat
Hamur

Hazırlanışı: Temizlenip küçük dilimler halinde doğranan içkembe, karaciğer ve akciğer baharat ilave edilerek garnitür hazırlanır. Önceden hazırlanan hamurun içine konular ve suda şekline ipe dizilir. Arahcinada (çengel şeklindeki demir parçası) kurutulur. Gerekli oldukça tüketilir.

METEKÖY (İSLİ PEYNİR)

Malzeme: Manda sütü

Hazırlanışı: Manda sütü kaynatılırken içine bir miktar ekşi ayran konur. Kaynadıktan sonra bir kaba boşaltılarak soğutulur. Soğuyunca tahta serenin üzerine ters çevrilerek kalıp halinde çıkarılır. Ocaklarda bulunan özel yerlerine konur, kurutulmaya bırakılır. Kuruduktan sonra tüketilir.

ÇEMUKE

Malzeme: 2 yumurta
1 kg. taze peynir.
500 gr. süt kaymağı (Çiğ süt kaymağı)
3 çorba kaşığı un

Hazırlanışı: Taze peynir rendelenir. Kaymak, yumurta, un önce birlikte karıştırılır. Hafif ateşte karıştırılarak yağın bırakana kadar

pişirilir. Yağı çıkınca ateşten indirilir. Sıcak sıcak servis yapılır.

BASTA

Malzeme: Bulgur
Tuz
Un
Süt
Yağ
Toz biber
Tavuk

Hazırlanışı: Kaynamakta olan bir tencere suya bulgur katılır. Suyunu tamamen çektikten sonra ateşten indirilip 5-10 dakika bekletilir. Daha sonra belâğ ile yoğrulur ve bir tepsiye veya tabaklara döşenir.

İçinin hazırlanışı (Zırza): Kaynamış tavuk suyuna bir miktar su ilave edilir ve başka kaptan alınmış et suyuna karıştırılarak ilave edilir. Bu karışıma süt eklenir ve üzerine garnitür olarak biberli yağ dökülür.

İçine haşlanmış tavuk etleri konularak sıcak sıcak servis yapılır.

ŞLARSA

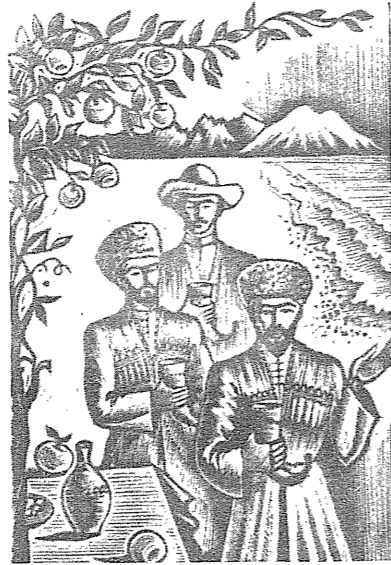
Malzeme: Mısır unu (kavrulmuş)
Sade yağ veya pekmez

Hazırlanışı: Kaynamakta olan suya mısır unu karıştırılarak katılır. Tamamen suyunu çektikten sonra belâğ ile yoğrulur. Eritilmiş tereyağı veya pekmez ile yenir.

ÇAŞ

Malzeme: Un
Tuz
Yumurta

Hazırlanışı: Süt, yumurta ve yağ ile yoğrulan mayalı hamur simit şekli verilerek, yağlanmış tepsiye dizilir ve fırında pişirilerek servis yapılır.

ŞİİR

YENEMUKOM

ÖZLEMİMİZ VAR

—Meşbaş'e İshak'a—

Göğerecek tohum,
Sıcacık ana kucagında,
Bunca üşümelerden sonra.
Boy verecek usul usul. . .
Hele ilkyaz güneşi gelsin de.

Deneyimi var yılların,
Kesemiyecek bir daha
Çekirgeler
Tohuma oturmuş başakları.
Kalmıyacak kollarımız bağlı.
Özlemimiz var.

Hele ısıtsın bir dünyamızı
İlkyaz güneşi,
Hele uyansın toprak,
Çiçeğe otursun tüm meyveler.

Öğrendik tohum atmayı
Hangi mevsim, hangi ay. . .
Öğreneceğiz devşirmesini de.

BEKLİYORUM

—Ç'eraşe Tembot'a—

Elimdeki testereyle umutlarımı kestim.
Uçtu kuşlar, gelmez artık.
Güneş içen kara toprak,
Yakınlarda gebe kalır.

Sazla, sözle uyukladı
Yıldız kadar yaşlı adam.
Yunus karnında Yunus
Desem, acep uyanır mı?

Elim balda, elim kanda.
Ne yalvacım, ne de tanrı.
Ne kan, ne bal istiyorum.
Tohum saçtım anılara,
Göğerecek, bekliyorum.

TİFLİS'TE İKİ KADIN

İlmiklerdi feodalizm
Tiflis'te
Çerkes kızlarının göz yaşlarını birbirine.
Sönmedi bir an olsun
Pseliho odasının kandili kalblerinde.
Ve işlediler yaşama küskünlüğü
Gergeflerinde.
Dudaklarında ağıt, gözlerinde yaş
Yaşama kahr ettiler,
Osmanlı saraylarının izbe odalarında.

İki kadın var şimdi Tiflis'te.
Kır çiçekleri kadar güzel ve özgür.
Başları bulutlarda.

MİTOLOJİ

SETENEY GUAŞE

Kuzey Kafkasya Halk Destanları'nın sembolü olmuştur, Seteney Guaşe . .Güzeldir, bilgedir ki, Nart Kurultaylarında çözümlenmeyen toplumsal sorunlar, O'nun dudakları arasından çıkan sihirli bir kaç söz ile hallolur.

Yarı tanrıça, yarı insan bir özelliği vardır. Grek mitolojisinde rastlarız bu tür kahramanlara. Örneğin: Achilleus, Hector, Paris, Agamemnon yarı tanrı, yarı insan kahramanlardır. Ne varki Grek Mitolojisinde kadın kahramanların çoğu salt tanrıça niteliği gösterir. Athena, Aphrodite, Artemis, Hera bu tür tanrıçalardır. Seteney Guaşe ise Kuzey Kafkasya mitolojisinde tektir. ve saydığımız Grek Tanrıçalarının özelliklerini tek kişilikte birleştirmektedir. Güzelliği ile Aphrodite, cesur ve bilge oluşu ile Ethena, veya Hera'dır. Biraz da Artemis'tir Kuzey Kafkasya mitolojisinde Seteney,

Demirci Tlepş ile olan ilişkisi, Aphrodite ile ateş ve demirciler tanrısı, çirkin, topal Hephaistos arasındaki bağa benzer. Seteney'in çok yönlü fonksiyonlarına kıyasla, Grek tanrıçalarının işlevleri tek yönlüdür. Seteney'in her özelliği Grek mitolojisinde ayrı bir tanrıça ile simgelenmiştir.

Seteney için bilgedir demiştik. Büyük Nart Kurultaylarının çözemediği toplumsal sorunları çözer demiştik. Bu özelliği ile batılı araştırmacıları ve Kafkasologları çeşitli yanlış yargılara itmiştir Seteney. Bu bilim adamları Nart topluluğunun ve dolayısı ile Kuzey Kafkasya boylarının anaerkil (Matriarkal) bir yapıya sahip oldukları kanısına varmışlardır. Anaerkillik savlarına dayanak olarak da Sosrikua'nın "Seteney oğlu Sosrikua" (Seteneyko Sosrikua) olarak tanınmasını gösterirler. Oysa bu durum Seteney'in güçlü kişiliği nedeni ile yalnız Sgosrikua için geçerlidir. Sosrikua dışında annesinin adı ile anılan Nart kahramanı yoktur. Sosrikua ile Seteney'in Kuzey

Kafkasya mitolojisinde etkenlikleri, Kuzey Kafkasya boylarının geçmişte salt anaerkil bir yapıya sahip olduklarını saptamaya yetmez. Her toplumda olduğu gibi belli bir zaman kesiminde anaerkil bir düzene rastlanabilir. Ancak Seteney Guaşe ile ilgili tekstlerin yoğun bir biçimde söylendiği çağlarda Kuzey Kafkasya toplumlarının anaerkil süreyi tamamlayıp tamamlamadığını gösteren kesin deliller henüz yoktur.

Kuzey Kafkasya toplumlarının Abaza-Abhaz ve Adige gruplarında bu destan kahramanı Seteney ismi ile yaşayagelmiştir. Kabardey-Besleney-Abazin-Abhaz halk gruplarında söyleyiş yukarıdaki biçimdedir. Abzekh, Şapsığ-Hatikuey-Çemguey şivelerinde Setenay olmuştur. Asetin-Karaçay-Balkar dillerinde Setena ve Şatana şeklinde değişikliklere uğramıştır.

Setene ismi günümüz Kafkas dillerinde "Gül" anlamına da kullanılmaktadır. Dolayısı ile kadın erdeminin ve güzelliğinin sembolü olan bu destan kahramanının güzelliği, çiçeklerin en

güzeli olan "Gül" ile eş anlamda tutulmuştur. Seteney sözcüğünün etimolojik ayrışımında gülden başka anlamlar da çıkabilmektedir.

Şöyleki; Adige şive grubunda "SE" sözcüğü bıçak, kılıç, kesici alet anlamına kullanılmaktadır. "TIN" veya "TEN" sözcüğü de vermek veya lütufta bulunmak anlamındadır. "SETIN" (bıçak verme) sözcüğü belki de kahramanımızın isminin kökü olmuştur. Çoğu araştırmacılar bu açıklamada birleşmektedirler. Orta ve yeni çağlarda silahşör ve şövalyelerin ödüllendirilişi, onlara soylu ünvanlar verilmesi, kılıçla (Hükümdarca, özellikle kadın hükümdarlarca) kutsanmalarından sonra olurdu. Batıda olduğu kadar Türk-İslâm geleneklerinde de bu gelenekler son yüzyıllara kadar yaşamıştır. (Kılıç kuşanma törenleri gibi) Bu uluslararası gelenekle Seteney'in güçlü kişiliği birleştirilecek olursa sözcüğün kökenine, doğuşuna yaklaşabiliriz. Bir topluma düşünce ve davranışları ile yön verebilen, Nart kahramanlarına önderlik eden kadın kahramanın onlara silah vermesi, toplum içinde yöneticilik, ünvanlar ve payeler dağıtması olağandır. Böyle bir araştırma ile gerçeğe yaklaşmakta bir çok bilim adamı birleşmektedir.

Geriye aydınlanmayan bir husus kalmaktadır. Gül ile "Seten" sözcüğü arasındaki ilişki. Kuzey Kafkasyalı'lar güzellikte ve bilgelikte eşi olmayan bu kahraman ile çiçeklerin en göz alıcısı olan, bir tanrıçaya yakışan "GÜL" ü şekilde ve anlamda birleştirmiştir.

Gül ile Seteney isminin arasındaki ilişki bir rastlantı sonucu Türkiye'de derlenen küçük bir tekst ile aydınlanmış olmaktadır. Bu teksti kısaltarak veriyoruz:

"Seteney bir gün evinin bahçesinde oturmuş sırma işlerken, uzakta, dağ yamacında, oğlu genç Sosrikua'nın devlerle savaştığını devlerin onu öldürmek için dizlerini nişan alarak dağdan demir tekerlekler yuvarladıklarını oğlunun ölümle karşı karşıya olduğunu görür. Gergefini bir yana fırlatarak oğlunu kurtarmaya koşar. Bahçe çitinden atlarken ayağına beyaz güllerin dikenini batar. Ayağından damlayan kanlarla bir anda bütün beyaz güller kırmızıya dönüşür. O günden bu yana Kuzey Kafkasyalı'lar kırmızı gül anlamına gelen "Seteney" ismini kız çocuklarına ad olarak seçerler."

Bu küçük tekst, Kuzey Kafkasya mitolojisinde karanlık kalan bir kavramı az da olsa aydınlatması bakımından önemlidir. Çünkü ne Hadağatle Asker'in "Nartlar"ında, ne Prof. Georges Dumezil'in "Mythe et epopée" adlı yapıtında, ne de son olarak 1975 yılında yayımlanan Meremkul Vladimir'in "Nartı Abazinsky Narodniy Epos" adlı yapıtında bu denli aydınlığa kavuşturulmamıştır.

Bu kısa öykü öteden beri savunulan Kuzey Kafkasya ve Grek Mitoloji'leri arasındaki benzerlik savını da desteklemektedir; Tanrıça Aphrodite ile Seteney'in benzerlikleri bu savın bir bölümü idi. "Kıskançlık yüzünden diğer tanrılar yakışıklı Adonis üzerine bir yaban domuzu salırlar. Sevgilisinin yardımına koşan Aphrodite'in ayağına diken batar, yaradan akan bir damla kan Tanrıça'nın çiçeği olan beyaz gülü kırmızıya boyar."

Nartların en yaşlısı Vezirmes'ten kendi oğlu Sosrikua'ya kadar herkesin akıl hocasıdır Seteney. Savaş ve barışa karar vermek, hasat için yeni usuller bulmak, hastalık, kıtlık, kuraklık gibi doğal afetlerde toplumun son danışma yeri Seteney Guaşe'dir. Nart kahramanları içinde bulunan Adiyukh, Yemgazeş Guaşe gibi kadın kahramanlar salt kadın olarak güzellikte ün salmışlardır. Seteney Guaşe ise tek başına bir yargı, bir karar mercii gibi Nart halkını etkilemektedir.

Doğan çocukların isim annesidir. Adını verdiği her çocuğun kulağına üfleme onun toplumsal görevlerindedir. Kulağına üflemediği çocuk geri zekâlı olmaya mahkumdur. Bu konuda o denli bencilce davranır ki, işine burnunu sokan büyük nart Tlepş ile çatışmaktan ve kırmaktan bile çekinmez.

Seteney bütün bu özellikleri ile Kuzey Kafkasya sanatında, toplumun isminde, zevkinde ve düşüncesinde destan çağından bu güne dek yaşamaktadır. Her çağda güzelliğin, bilgeliğin, aklın, faziletin sembolü ola gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

1. Hadağatle Asker, Bilimsel Akademiye Sunuş, 1971-72, Maykop
2. Meremkul Vladimir, "Nartı-Abazinsky, Narodny Epos, 1975, Çerkessk.
3. Prof. Georges Dumezil, Mythe et epepe, Editions Gallimard, 1968, France
4. V.İ.ABAEV, Le Livre des Heros-Collection, Unesco, 1965, PARİS

GÜZEL SETENEY'İN ÖYKÜSÜ

(Khabardey Şivesi ile anlatılmıştır)

Nart halkının yaşlı bir Prensi vardı. Bu Prensin adı Jak'ej idi. Acımasız bir prensti Ja'kej, Halkına etmediğini bırakmaz, hepsinin düşmanlığını kazanırdı. Nartlar bir gün gizlice toplanıp düşükleri durumu tartıştılar. Toplantıyı öğrenen Jak'ej adamları ile toplantıyı basarak tümünü dayaktan geçirir, olmadık acı çektirir. Aradan bir süre daha geçer. Yine toplanırlar. Yaşlı Thamadeler yeni bir başkan seçmek için isim saptamağa başlarlar. Nart Vezirmes ve Nart Aşemes şöyle derler' "—Ey Nartlar, kimi ararsanız? Savaşta yol gösterenimiz, barışta danışmanımız, gelecekte haber verenimiz, kısacası bizi gerçekte yöneten kimdir. ?" Toplantıya katılan tüm Nart erkekleri koro halinde haykırır. "—Güzeller güzeli, bilgeler bilgisi Seteney Guaşe" —Öyleyse bundan böyle yöneticimiz Seteney Guaşe'dir" der Nart Vezirmes. Hepsi bu öneriyi kabul eder.

Toplantıyı haber alan Prens Jak'ej Ordusu ile Seteney ve yandaşlarını yenip tutsak etmek için yürüyüşe geçer. Seteney ve arkadaşları daha erken davranıp Jak'ej'in ordusuna beklenmedik bir baskın verirler. Jak'ej'in ordusu dağılır, Canını zor kurtarır.

Yenilgiyi kabullenemiyen Jak'ej dağlarda yaşayan koyun çobanı Guerguen'den yardım ister. Ja'kej'in elçisi genç delikanlı Prensini isteğini Guerguen'e iletir.

"—Askere gitmek benim neyime, bizde öyle bir gelenek yok, gelsem bile domuzlarıma, koyunlarıma kim bekçilik edecek, kim otlatacak. ?"

"—Ben çobanlık yaparım." der delikanlı. .

"—Say bakalım hayvanları, eğer doğru sayabilirsen sana bırakırım onları. ."

"—Koyunların büyüğü dokuz, alını ak olan on, topallayan oniki, kulağı dik olan kırk. . ."
Delikanlı sayamaz sürüyü ve geri döner. Dönerken atı ile bir buğday tarlasından geçer. Bir buğday başağı özeni ile ayağının arasına sıkışır ve başağı habersizce götürür. Toplantı yerine ulaştığında arkasından başka bir genç yetişir. Buğday tarlasının sahibi olan genç;

"—Nartlar, buğday başağını çaldınız, başağımı verin der. ."

"—Buğday başağı çalan yok aramızda. ."

"—Ben her gün başaklarımı tek tek sayarım biraz önce buraya gelen atlı kopardı başağımı. . verin onu" diretir delikanlı. Nart uluları şaşırırlar delikanlının aklına ve hemen onu Ja'kej'in yanına götürürler. Jak'ej de delikanlıyı Guerguen'in yanına elçi olarak yollar. Delikanlı Guerguen'in sürüsünü eksiksiz sayar. Bunun üzerine Guerguen Ja'kej'in yanında savaşa katılmayı, Seteney ve yandaşlarına saldırmayı kabul eder. Ja'kej'in ordusu Guerguen'i de takviye olarak Seteney'in oturduğu bölgeye doğru yola çıkarlar. Bir kısmı Guerguen'in sağlığı ile alay edip ona bir oyun oynamak isterler. Atlarının burunlarını ipe bağlar gibi yaparlar. Sorar Guerguen:

"—Ne yaparsınız, neden bağlıyorsunuz atların burnunu. ?"

"—Gece kışneyen olursa düşmanın haberi olur. Kışneyen atın sahibini savaşa almaya çağız. ."

Guerguen onlara kanıp atının burnunu bağlar. Sabaha dek nefessiz kalan at ölür. Sabah kalkıp atının öldüğünü gören Guerguen ağlayıp döğünür. Arkadaşları;

"—Atı olmayanın savaş ganimetlerinden de payı yoktur. ."
"diye kahkahalarla gülerler. Sınırlenen Guerguen atının ayaklarını bağlar, ölü atı sırtına alıp arkalarından yürür. Onları geçer ve Seteney'in topraklarına yaklaşır. At ölüsü sırtında gelen adamı ve arkasındaki orduyu gören Seteney'in yandaşları "Böyle bir ordu ile başedilemez" diyerek dağılırlar.

Guerguen Seteney'in evine girer, onun elinden tutup getirir, kendi bölgelerine dönerler. Guerguen Seteney'i koyun sürüsünün bulunduğu ahıra bitişik kendi kulübesine götürmeğe kalır. Askerler buna karşı çıkar;

"—Ne yapıyorsun, O'nu Prensimize teslim etmeliyiz. ."
derler. Guerguen bu öneriyi kabul etmez;

"—Atım öldüğünde ganimetten payım olmayacağını söylemişsiniz. Şimdi de size ben pay vermiyorum. Kız benimdir. ."
der.

Koşup, durumu Prens Jak'ej'e anlatırlar. Ja'kej büyük bir öfke ile gelip Guerguen'e çatar. Guerguen Prens Ja'kej'i öldürür. O çağdan beri Nart halkının Prens kabul etmediği başlarına buyruk yaşadıkları anlatılır destanlarda. . .

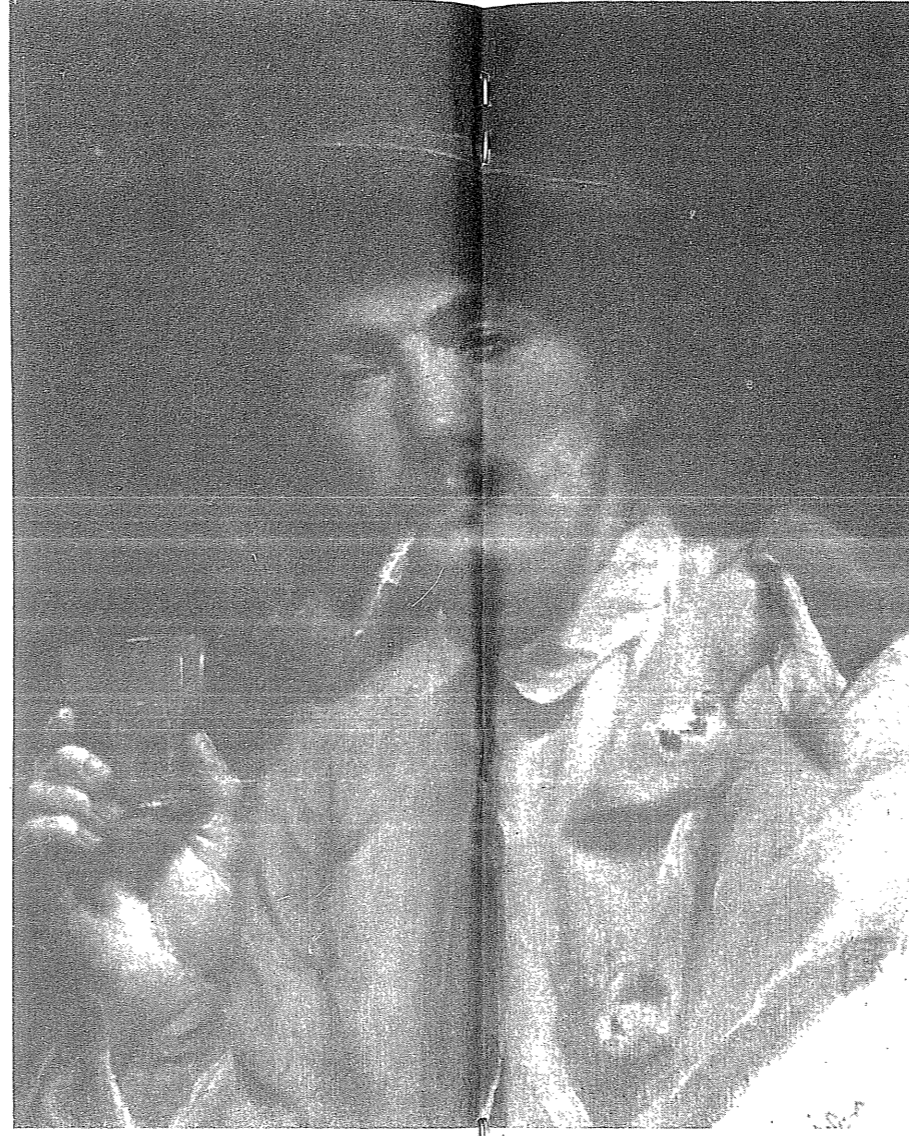
Anlatan Hadjauad Umar, 1971 Ağustosunda Methiye (Mudarey) Pınarbaşı ilçesine bağlı köyünde Yismeyl Özdemir tarafından derlenmiştir.

HÜSEYİN AVNİ LİFİJ (1889-1927)

Cemalettin ÖZBAY

Hüseyin Avni Lifij, Samsun ilinin Kavak ilçesine bağlı küçük bir köyde dünyaya geldi. Kuzey Kafkasya'nın Kuban bölgesinden göç ederek Osmanlıya yerleşen* Abdullah Lifij beyin oğludur. H.Avni Lifij'in doğumundan bir kaç ay sonra, ailesi İstanbul'a yerleşti. Babası, Galata Köprüsü'nde tahsildarlık yaparak geçimini sağlamaya çalıştı. Dinsel inançlarına ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlıdır, öyle ki eve canlı tasvir girmesin diye, Avrupa'dan gelen kibrit kutularının üstündeki ejder resimlerini kazdırır. Annesi Nefise Hanım'ın da okuma yazması yoktu. Hüseyin Avni Lifij'in ilk eğitimi, o günlerin koşulları gereği, mahalle mektebinde başladı. Ancak, Fransızcaya olan aşırı ilgisi nedeniyle, babasından aldığı birkaç kuruş harçlığı, Fransızca ders veren Aleksander Friedrich (İskender Ferit) adlı birine götürüyor, ondan özel dersler alıyordu. Kısa zamanda öğrendiği Fransızca ile resim üzerine yazılmış kitapları sökmeye çalışıyor, bir yandan da babasından gizli yaptığı tablolarını, babası görmesin diye yükünün arkasına saklıyordu. Gerek bu yıllarda, gerek Numune-i Terakki'deki eğitimi sırasında üstün bir yeteneğe sahip olduğunu gösteren ilk resimleri, karakalem ve fügenle yaptığı kendi portreleridir. Şimdi İstanbul Resim-Heykel Müzesi'nde bulunan yağlıboya portre de aynı dönemin ürünlerinden biridir. Avni Lifij, bu ilk gençlik yıllarında Ayasofya'da mimari çizimler yapan Henry PROST adlı kişi ile arkadaş olunca, sanat eğitimine doğru ilk adımını da atmış oluyor. Daha "Sanayi-i Nefise'nin varlığından bile habersizdir o sıralar. Prost ona hem bu okuldan söz edecek, hem de kendisini okulun müdürü olan Osman Hamdi ile tanıştıracaktır.

Avni Lifij, daha sonra Sanayi-i Nefise

Kaynakça

- Kaya Özsegin, *Milliyet Sanat Dergisinin İki, Temmuz, 1981. (Dip Notlar: Sema Koşan "H.Avni Lifij",*
- *Türkiyemiz Dergisi* Sh. 24, 1978, Nurullah Berk. "H.Avni Lifij", *Sanat Dünyamız Dergisi*, sh. 9, 1977, "Ölmeye gör"
- *Sanat Dergisi*, sh. 20-21, 1973, Ç.E.Arseven "Türk Sanatı Tarihi", c.3, sh. 3, M.Cezar "Kurtuluşundan Bugüne Akademi", 1973, Sergi katalogları.
- N.Sabit Turgut, *Kafkasya Kültürel Dergisi*, c.3, sh.22, Ankara, 1967, *Hüseyin Avni Lifij, *Çerkeslerin Ubih kolundan olması muhtemel, C.N.Kokov, İz Adigey (Çerkeskoy) Onomastiki* sh. 175, Nalçik, 1983.

Mektebi'ne girdi. Burada henüz ilk yılını tamamlamamıştı ki, olağanüstü sanat gücü ile dikkati çekti. Osman Hamdi Bey bu genç kabiliyet ile yakından ilgilendi. Şehzade Abdülmecit Efendinin yardımı ile Paris'e öğrenime gönderilmesini sağladı. Paris'te Güzel Sanatlar Okuluna girdi. Orada kendisinden iki yıl sonra akademiye bitirerek Avrupa'ya giden izlenimci Türk ressamlarının da devam ettikleri Fernand Cormon'un atölyesine yazılır. Kendisine usta olarak simgeci resmin öncülerinden bir Fransız ressamını, Pavis de Chavannes (1824-1898)'i seçmişti.

H.Avni Lifij 1912'de İstanbul'a dönünce iki yıl kadar İstanbul Erkek ve Kandilli Kız Liselerinde resim öğretmenliği yaptı. Sanat eğitimini borçlu olduğu Halife Abdülmecit ile dostluğu da artarak devam etti. H.Avni Lifij çok içli ve romantik bir yaratılışa sahipti. Edebiyatla da ilgileniyordu. Değerli şiirleri olduktan başka, bu alanda iyi bir eleştirmendi. Eserlerindeki renk ahengi ve inceliği, onun bu duygulu romantik yaratılışına bağlanır. Yalnız iddialı eserlerinde değil, taslaklarında bile Lifij'in kendine özel karakterlerini asaletini, hülyalı mizacını kolaylıkla görmek mümkündür. Peyzajlarındaki şeffaf renkler, onun sağlam tekniğini ortaya koyacak değerdedir. Çizgilerindeki ahenkle bile hiç bir kimseye benzemeyen H.Avni Lifij, imzası olmasa da eserleri rahatlıkla tanınacak bir kişiliğe sahipti.

Sanat tarihimizde önemli bir yeri olan H.Avni Lifij'in en verimli çağında, 1927 yılında Haziran ayının ikinci günü Laleli'deki Harikadegan apartmanının bir odasında öldü ve Eyüp mezarlığına gömüldü. Ölümünden sonra ilk sergisi 1931'de, sanatçının, bir ara genel yazmanlığını yaptığı eski Sanayi-i Nefise Birliği'nde, şimdiki Alay Köşkü'nde düzenlendi. 1968'de akamide tüm dönemlerini içeren geniş bir sergisi yapıldı. 1973'te ise, eşi Harika Lifij'in koleksiyonunda bulunan resimleriyle ankarada, ertesi yıl İstanbul'da anma sergilerine yer verildi.

TARİH ÇEVİRİLERİNE GİRİŞ

Artık tarihe, tarihsel sürece ilişkin yapılacak her çalışma, bilimsel bir nitelik kazanmak istiyorsa, pragmatik yaklaşımı terketmek ve tarihsel çalışma yapılan döneme ilişkin toplumsal yapıyla ilgili verileri temel almak durumundadır.

Tarih bilimselleşme sürecinde, uzunca bir süre, kendi konusu olan kör inançlarla yorumlandı. Tarihsel olay ve olgulardan kalkarak önermelere ulaşma yerine "Düşünceden" kalkarak olaylar kurgulandı. Tarih, olgulardan kaynaklanan bilgi yerine, inançların-düşüncelerin yansıması olan olaylar bütünü olarak sunuldu. Tarihin bilimsel nitelik kazanmasıyla herşey ters yüz oldu. Tarihi yorumlayan kör inançlar tarih tarafından yorumlanmaya başlandı. Tarihin görevi inançları anlatan (olumlayan) olaylar dizisi olmaktan çıkarak olayları, süreci içinde, karşılıklı etkileşimiyle ele alan, değerlendiren bilgiye ulaşmak oldu. Bu gelişim tarihi geçmiş kutsayan ahlaki kavramlardan kurtararak, dün-bugün-gelecek perspektifinde bugün ve geleceğe ışık tutan tarih bilimine dönüştürdü.

İnsanoğlunun bugünü, içinde yaşadığı, toplumsal yapıyı ve yapının değişimini tanıma istemi, onu geçmiş bilip tanımaya yöneltti. Bu anlamda geçmiş, geçmişin bilinmesiyle ortaya çıkan değişimin yönü, insanoğlunun geleceğini aydınlattı. Kısaca özetlersek tarihsel araştırmanın amacı geçmişin öğrenilmesi oldu.

Tüm bilimler gibi tarih biliminin de geçmiş öğrenmedeki en temel sorunu yöntem sorunuydu. Bilimsel düşüncenin doğuşu, uzun bir gelişimden sonra, bilim yönteminin kazanılmasıyla gerçekleşti. İnsanoğluluyla birlikte var olmasına karşın tarih, "bilim yöntemi"nin gelişmesi ve tarihe uygulanmasıyla bilimsel

nitelik kazandı ve tarih bilmi ortaya çıktı.

Günümüzde bilimsel tarih anlayışının varlığına karşın, "özellikle tarih öğreniminde bilim dışı tarih anlayışının yaygınlığı dikkat çekecek düzeydedir." Bu nedenle Kafkas Tarihi'ne ilişkin çevirilere geçmeden önce bilimsel tarih anlayışının ortaya çıkışına kadar geçen süreci, Kafkas Tarihine ilişkin örnekleriyle kısaca özetlemek gerekmektedir.

a. Hikayeci Tarih: İnsanoğlunun tarihini ilk kez değerlendirilme biçimi hikayeci tarz da olmuştur. "Hikayeci tarih anlayışında tarihsel olayların sistemli, herhangi bir dünya görüşüne göre açıklamasını yapmaksızın doğrudan doğruya aktarılması söz konusudur."

"Hikayeci tarihçilik tarih biliminin gelişmesinde ilk aşamadır. Hikayeci tarzda tarih yazımına eski çağ uygarlığından bu yana rastlanmaktadır. O zamandan günümüze dek yazılan kronikler, vekayiname'ler hikayeci tarihçiliğin verileridir. Hikayeci tarz da olay nakledenler kuşkusuz nesnel davranmamaktadırlar. Kendi öznel görüşlerine ya da iktidar gücünü ellerinde tutanların isteklerine göre onlara hoş gelecek biçimde yazıp gitmektedirler. "Bütün bunlara karşın "hikayeci tarih anlayışıyla ele alınmış olan yazılı belgeler bugün tarih biliminin kaynaklarıdır. "(1) Bir örnek vermek gerekirse Şora Negumukue'nun 1842'de Rusça yazdığı Çerkes Tarihi hikayeci tarihin örnekleriyle doludur;

"Yunan sezarı (hükümdarı) ve Adighelerin Jüstin adını verdikleri Jüstinyan, pek eski

rivayetlerimize göre ANT kaviminin müttefiki, dostu idi." (2)

"Rivayet ederlerki miladın dördüncü yüzyılının ortalarında (BAKSAN) nehri kıyılarındayken yerleşen (DAV) adında bir prens vardı".(3)

"Hun kralı Attila'nın Ant ülkeleri ihtiyacı ile ilgili tarihi hadiseler ve münasebetler o büyük fatih ile yakınlık ve ilgilerimizi belirten hikayeler milletimizin tarihinde çağımıza kadar gelir. Eski rivayetlerimizde Hun Kralı Atilla'nın o asrın dili ile adının Aidil olduğu anlaşılıyor. Eski şarkıların birinde adı (Allahın felaketi) olarak tanındı. Bu ad; çağdaş milletlerin kendisine verdiği (lakap) tır. Bir de şarkılarımızın birinde de şu anlamda adı geçer. :

"Tanrı bizi unutmayınca bize acıdı, merhamet etti.

Dağlarımızı ve vadilerimizi bize geri verdi.

(Allahın felaketi) bizden ayrılıp uzaklaştıktan sonra." (4)

b. Tarihin gelişim sürecinde "ikinci aşama olarak pragmatik (öğretici) tarih anlayışı ile karşılaşılır. Bu tarzda tarih yazan kişi kendisinden sonrakilere birşeyler öğretmek ister." Tarihin amacı olaylardan gelecek için ders çıkarılmasıdır. "Tarih tekrerrürdür" görüşü bu tarz tarih yazıcılığının dayanağıdır. "Tarihsel olaylar, yarın tekrerrür edecek görüşünden kalkarak öğrenilip gerekli dersler çıkarılsın ki iyi olaylar tekrarlanırken kötülerinden sakınılabilsin." Çünkü benzer nedenler benzer sonuçları doğuracaktır.

"Hikayeci tarih anlayışına göre pragmatik (öğretici) tarih anlayışı ileri bir aşamadır. Çünkü pragmatik tarih yazıcılığının amaç edindiği yararcılığa göre tarihsel olaylardaki kişilerin rol ve durumlarını, olayların kişilere dönük nedenlerini araştırır ve bundan ders çıkarır. Giderek tarihsel olayların nedenlerini kişilere bağlar. Bu tarih anlayışına göre tarihi "tarihin kahramanları" yaratmıştır. Sözelimi, bu tarz tarih anlayışında olanlar Baltacı Mehmet Paşa'nın Prut savaşındaki durumunu eleş-

tirerek eğer başka türlü davransaydı Rus tarihinin biçimi değişirdi gibi bir sonuç çıkarırlar. Yani kişisel davranışlar ve rastlantılarla tarihsel gelişim süreci açıklanmaya çalışılır.

Pragmatik tarihçilikte kişilerin yaşam öyküleri öne geçirilerek geçmişin öğrenilmesinden erdem dersi çıkarılmaktadır. Erdemli insanlar yetiştirilmesine hizmet etmeyi, yani saf bir ahlâklılığı açıklamaktadır bu tip tarihçilik." (5)

Kısaca özetlersek pragmatik tarih anlayışının ana çizgileri:

- Tarihi kendisinden sonrakilere öğretmek istediklerine göre biçimlendirir (idealisttir),
- "Tarihin tekrerrür" edeceğini kabul eder,
- Tarihi yapan kahramanlardır,
- Bu kahramanların yaşamları örnek alınmalıdır. (Ahlak dersi)

Kuzey Kafkasya Tarihine ilişkin çalışmalardan pragmatik tarih anlayışının en iyi örneklerinden biri de Kuzey Kafkasya (Hürriyet ve İstiklâl Davası)'dır. Kitabın önsözünde, "Halen yalnız Kafkasya'lıların değil, bütün hür dünyanın karşısına tehditkâr bir kızıl hüviyet ile dikilen düşmün, Süleyman Nazif'e "Moskof'un sulhu mufile, sükutu akur, müdarası hain, yardımı muhin. . ." ve "Bu diyarın şarkında, şimalinde bir avuç toprak bulunmaz ki Türk'ün, Moskof'un elile (eliyle) dökülmüş mübarek kanını içmemiş olmasın." dedirten ve hiç bir millete müdafa hakkı dahi tanımayan amansız düşmandır." (6) der. Bu satırlar kitabın öğretmek istediklerini açıklar. Öğretilmek istenen, yalnız Kafkasyalıların değil, bütün hür dünyanın karşısına tehditkâr bir kızıl hüviyetle dikilecek olan düşman, moskof düşmanıdır.

Bu pragmatik yaklaşım 13. asırda Kuzey Kafkasya'yı da kasıp kavuran, kit'eleri katliamlarla süren Moğol istilasını ve ardından 1241'de kurulan Altınordu Devletini, Kuzey Kafkasyalı'ları katlettiği için değil de "o zamana kadar birbirine düşman çeşitli prenslik-

ler ve kabileler halinde yaşayan Rus kavminin birleşmesini sağlamış ve bir millet halinde teşekkülünde başlıca amil olmuştur." diyerek suçlar. Devam eder; "Gaflet içerisindeki bazı Altın-Ordu Hanları Rusluğun Moskova Kinyazlığı etrafında toplanmasına elleriyle yardım etmişler; böylece ileriye göremeyerek sonunda Türk-İslam ülkelerine musallat olacak en amansız düşmanı hazırlamışlardır."(7) Yani 1917'lerde kızıl hüviyet alan, Kafkasya ve hür dünyanın en amansız düşmanı olan Moskof'u, 1241'lerde göremedikleri için Altın Ordu Hanları suçlanır.

Aynı dönemi Kafkasya Kültürel Dergisi gerçekçi bir yaklaşımla şöyle anlatır; "1222'de Güney Kafkasya'yı ezen Moğollar, öncül gruplarıyla Derbent geçidini geçerek Alanlar'a ve Adigeler'e saldırdılar. Tüm Kuzey Kafkasya halklarının direnmesine rağmen Batu komutasındaki Moğollar özellikle düzlük alanları ele geçirdiler. Moğollar Alanlar'ın çoğunluğu ile Adigeler'in ve diğer Kuzey Kafkasya halklarının önemli bölümlerini yok ettiler. Artakalan küçük Alan grupları dağlara sığınıp "OSET" (Kuşa) halkını oluşturdular. Arkasından 1230'larda bir Moğol devleti Altınordu Devleti oluştu. Altınordu Hükümdarı Müngü-Han, Rus prensleride yanında olmak üzere 1277'de Kuzey Kafkasya'ya saldırdı."(8)

Kısaca değerlendirecek; birinci kitap Altınordu devletini 1917'de kızıl hüviyet alacak olan Moskof'u birleştirmekle suçlarken ikinci dergi, Hun, Cengiz Han ve Timur gibi Moğol kaynaklı göçebe saldırılarının Kuzey Kafkasya'da derin yaralar açtığını belirtmektedir.

c. Bilimsel tarih anlayışı; hikayeci ve pragmatik tarih anlayışlarının birikimleri üzerinde, bilim yönteminin gelişmesiyle, önceki anlayışları aşarak ortaya çıktı. Bilimsel tarih anlayışı masalları, destanları, halk öykülerini eliptirel bir sözgeçten geçirir, diğer olgularla karşılaştırılıp değerlendirir, onlarla yetinmez fakat onları tarih biliminin malzemeleri olarak kullanır.

Bilimsel tarih anlayışı pragmatik tarih

anlayışının öğretici yanını, tekerrü edecek olaylarda değil, fakat geçmiş-bugün-gelecek perspektifinde, bugünü değerlendirmemiz ve geleceği aydınlatabilmemiz için kullanır.

Bilimsel tarih anlayışı tarihin kendisinden erdem dersleri çıkarılması gereken kahramanlarca değil, toplumsal mücadeleler tarafından şekillendirildiğini gösterir. Tarihsel gelişimi sağlayan temel öge toplumsal ilişkilerdir.

Tarih biliminin Fransa'daki en önde gelen temsilcilerinden biri Monod' Tarihçilerin "insanlığın gelişiminin gerçekten ilginç ve kalıcı ve oldukça kesin bir biçimde çözümlenip, belirli ölçülerde yasalara indirgenebilen-bölümü olan, ekonomik koşulların ve toplumsal kurumların büyük ve ağır değişimleri üzerinde duracakları yerde, insan etkinliklerinin parlak, tantanalı ve gelip geçici görünümüne, büyük olaylara ve büyük adamlara ilgi göstermeye gereğinden fazla düşkün" olmalarını eleştirir. "Aslında önemli olaylar ve önemli bireyler'in "tam anlamıyla yukarıda sözü edilen değişimlerin (ekonomik koşulların ve toplumsal kurumların büyük ve ağır değişimlerinin) çeşitli anlarını gösteren işaret ve simgeler olarak önemli" (9) olduklarını vurgular. Bütün bunlar bireyin tarihte rolü olmadığı anlamına gelmemelidir. "Bireyler, kişiliklerinin özellikleri sayesinde toplumun kaderini etkileyebilmektedirler. Bazen bu etki oldukça güçlü de olabilmektedir, ancak bu etkinin oluşma olasılığı ve yaygınlığı, toplumun örgütlenme biçimi tarafından, toplum güçlerinin ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Bireyin kişiliği, ancak toplumsal ilişkiler izin verdiği zaman ve bu ilişkiler izin verdiği ölçüde, toplumsal gelişmenin bir etkeni olur." (10) "Bu demektir ki, fiilen kendini gösteren her yetenekli kişi, toplumsal ilişkilerin bir ürünüdür."(11) Toplumsal gelişimi sağlayan temel öge toplumsal güçler ve ilişkileridir. Artık tarihe, tarihsel sürece ilişkin yapılacak her çalışma, bilimsel bir nitelik kazanmak istiyorsa, pragmatik yaklaşımı terketmek ve tarihsel çalışma yapılan döneme ilişkin toplumsal yapıyla ilgili verileri

temel almak durumundadır.

Kuzey Kafkasyalıların toplumsal yapılarına ilişkin tarihsel çalışmalar ve kaynaklar oldukça sınırlı. "19.ncu Yüzyılın başlarında Kafkas Halkları" bu alanda kaynak olabilecek nitelikte bir çeviri. Bu nedenle tarihle ilgili yazılara bu çeviriyle başlanması uygun görüldü. Bunda sonra da devam edecek çevirilerin yanı sıra yukarıda özetlediğimiz tarih perspektifi içinde özgün çalışmalarada yer verilecektir.

19 ncu Yüzyılın Başlarında Kafkas Halkları, "All-Union Committee on Higher Education of the USSR Council of People, Commissioners" tarafından Devlet Üniversiteleri, Tarih Fakülteleri ve Pedagoji Enstitüleri için, Sovyetler Birliği'ndeki konularında uzman tarihçiler tarafından kolektif olarak hazırlanan ders kitabının üçüncü bölümüdür. Bu bölüm Prof. K.V. Sivtov tarafından hazırlanmıştır. Türkçe'ye çeviri "American Council of Learned Societies'in İngilizce çevirisinden yapılmıştır.

(* Bu çalışma 1975 yılında Araştırma-Derleme Komisyonu tarafından A.K.K.K. Derneğinde seminer olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR.

1. ÇAĞLAYAN, Yaşar; TARİH ÖĞRENİMİNE BAŞLANGIÇ, AYKO, MAYIS 1981 S.16
2. NEGHUMUKUE, Şora; ADİGHE-Hâtikhe ÇERKES TARİHİ, Türkçe'ye çeviren Dr. Vasfi GÜSAR, Baha Matbaası, İst. 1974, S. 53
3. a.g.e., S.63
4. a.g.e., S.68
5. ÇAĞLAYAN, S.17
6. HIZAL, Ahmet Hazer; KUZEY KAFKASYA (Hürriyet ve İstiklâl Davası) Orkun Yayınları, No:4, Ankara 1961, S.7
7. a.g.e. S.33
8. KAFKASYA KÜLTÜREL DERGİ, Aralık 1973, Özel Sayı, Sahibi ve Sorumlu Müdürü: İzzet AYDEMİR
9. PLEHANOV, G.V. TARİHTE BİREYİN ROLÜ, Kaynak Yayınları Aralık 1982, S.24
10. a.g.e., S. 35
11. a.g.e., S. 45

19. YÜZYIL BAŞLARINDA KAFKAS HALKLARI BASINDAN

Çeviri: T.TOPÇU

Bölüm 3, Sayfa 47–58

19. Yüzyılın başlarında Transkafkasya'da ki devlet ve yarı-devlet örgütlenmeleri:

19. Yüzyılın başlarında Kafkasya, hem kültürel gelişim seviyeleri, hem de toplumsal, ekonomik ve politik yaşamları birbirinden oldukça farklı kısımlardan oluşan bir bölgeydi.

Transkafkasya'da ileri bir feodal sistemin hakim olduğu bölgelerin varolmasına rağmen bazı bölgelerde hala ataerkil klan sistemi hüküm sürmekteydi. Politik olarak, Transkafkasya çeşitli devlet ve yarı-devlet örgütlenmelerine bölünmüştü. Doğu Gürcistan, başkenti Tiflis olan Kartalino-Kokhetis krallığını ve üç vasaal sultanlığını-Shanshadil, Kazok ve Vorchalin-içermekteydi. Batı Gürcistan ise Imeretis krallığı ve Megrelis, Suanetis, Gurya, Acaristan ve Abhazha prensliklerinden oluşmaktaydı. Doğu Transkafkasya nüfusunu, Azerbaycan ve Ermeni halkları meydana getirmekteydi. Ayrıca burada, Azerbaycan ve Ermeni bölgelerinde yayılmış Gonja, Karabag, Shirvan, Shekin, Nukhin, Talysh, Baku, Kuba, Nakhchevan ve Erevan hanlıkları kurulmuştu. Doğu Kafkasya iki ana bölgeden oluşmaktaydı. Birincisi, önemli bir bölümü Avar ve Lezgi halklarıyla kaplı olan Dağıstan ve diğeri Çeçenlerin yaşadığı Çeçenistan. Buraları, Tarkov Şamkhallığı ve Avar, Mekhtulin, Karaktag, Gazikumuk ve Kyura Khanlığı gibi feodalilerin ve Karchag beyinin nüfusu altındaydı. Ayrıca Dağıstan'da ve özellikle Çeçenistanda birbirine kapı komşu olan ve hala oldukça kuvvetli bir ataerkil klan sisteminin hakim olduğu 44 "özgür topluluk" vardı.

Kuzey Kafkasya nüfusunun önemli bir bölümünü Adigelerin bir parçası olan Kabar-

deyler oluşturmaktaydı. Büyük Kabarvey ve Küçük Kabarvey diye ikiye ayrılan Kabarvey'de feodalizm 16. yüzyılda gelişmeye başlamış ama 19. yüzyılın başlarında Gürcistan'daki kadar gelişmemişti. O zamanlar B. Kabarvey 4, K. Kabarvey ise 3 prensliğe ayrılmıştı.

Kuban'ı ve Kuban nehrinin ağzından Sakhe nehrinin ağzına kadar olan Karadeniz sahillerini içine alan Kuzey-Batı Kafkasya'da Adige veya Çerkes halkı yaşamaktaydı. 18. yüzyıl, Çerkeslerde ataerkil klan sisteminin yokolup feodalizmin yerleşmeye başladığı bir dönemdir. 19. yüzyılda ise henüz bir devlet halinde birleşmemişlerdi.

Güney Kabarvey'e kadarki merkezi Kafkasya'da Osetler yaşamaktaydı. Osetlerin, içine zor girilir dağ vadilerinde yaşayanlarında ataerkil klan sistemi diğerlerinde ise feodalizm hakimdi. Osetya, Kabarvey ile sınırı olan Kuzey Osetya ve Gürcistan'la bitişik Güney Osetya diye ikiye bölünmüştü.

Doğu Gürcistan'ın bitişğinde Dağıstan ve Doğu Transkafkasya'da altı "özgür topluluk'un ittifakı olan Jaro-Belokan yani (yanlış olarak lezgi diye adlandırılan) Avarların klan ve kabile toplulukları ve İlisuy sultanlığı bulunmaktaydı.

Tüm yukarıda söylediklerimizden 19. yüzyılın başlarında Kafkasya'nın birbirinden farklı, birbirleriyle devamlı mücadele halinde bulunan ve toplumsal gelişimleri oldukça geri olan bir çok küçük feodal birimlerden ve kabile birliklerinden meydana gelmiş olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Dağıstan ve Çeçenistan'ın toplumsal örgütlenmeleri: Toplumsal ve ekonomik açıdan

bakıldığında Dağıstan ve Çeçenistan karmaşık bir görüntü arzederler ve politik parçalara bölünmüşlerdir. Bütün bu farklılıklara rağmen bu ülke üç ana bölüme ayrılabilir: İlki, ileri bir feodalizmin kurulduğu ve ticaretin gözle görülür bir önem kazandığı, Dağıstan'ın güneyini ve zengin sahillerini içine alan bölgedir. Mahalli mıntikalardaki feodal asilzadeler-hanlar, beyler vs. toprağın, sığır, koyun ve atların mülkiyetini ellerinde tutan özel mülkiyete dayalı feodal hiyerarşiyi oluşturlardı. Varolan üreticiler ise şunlardı:

1- (Uzdenler) Beylerin topraklarını işleyen ve karşılığında ürünün bir kısmını alan köylüler.

2- (Raiatlar) Han tarafından bir beyin ya da Ruhban sınıfından birinin emrine tahsis edilen ve bir yerden diğerine gitme hakları olmayan köylüler.

3- Kullar veya köleler. Bunların hepsi para veya ürün şeklinde bir kira ödedikleri veya zorla çalıştırıldıkları veyahutta bir hizmetçi olarak hizmet ettikleri feodal asilzadelerine bağımlıydılar.

Dağıstan'ın bu bölgesinde yaşayanların başlıca geçim kaynakları, uğraşları, tarım, meyvecilik, bağcılık ve sığır yetiştiriciliğiydi.

Kuzey Dağıstan'ın dağlık bölgesinde yaşayanların sığır yetiştiriciliğine dayalı kısıtlı bir ekonomik yaşamları vardı. Toprak işlemeciliği çok düşük bir düzeyde idi. Başlıca ürünler çavdar, akdarı ve arpaydı. Buğday yalnız doğuda ekilirdi ve çok ürün vermezdi. Bu yöre halkı ürünlerin hepsini kendileri yetiştirmez, komşularıyla değiştirirlerdi. Dağıstan'ın bu bölgesinin "özgür toplulukları" ataerkil klan sisteminden feodalizme geçiş dönemini yaşıyorlardı. Artık hanlar ve öteki "sahipler" yoktu. Nüfus, ruhban sınıfı, uzdenler ve köleler diye üçe bölünmüştü. Ürün ve hizmet sunmakla yükümlü oldukları yerel asillere veya ruhban sınıfa ekonomik olarak bağımlı olanlar dışındaki uzdenler toprağa sahiptiler ve kendi kendilerine ekip biçiyorlardı. 19. yüzyılın başlarında varlıklı bir sınıf belirdi

ve yerel asilzadeler gibi kölelere sahip oldular. Savaş esirleri ve yoksul düşmüş ailelerin satılan çocukları köleleştirildi.

Bazı özgür topluluklarda el sanatları oldukça gelişmiştir. Yamçılar, sade-süslü kelimler, lezgin diye bilinen kumaşlar, kamalar, bıçaklar, kürk başlıklar ve silahlar üretiliyordu. Ticaret çok azdı. Dağlılar aul'lara veya çadır köylere gelen Ermeni tacirlerden pamuklu, yün ve ipek kumaşlar, tuz alırlar, mahalli el işleme ürünler, balmumu, at, koyun ve büyük boynuzlu sığır satarlardı. Ayrıca kendi aralarında takas usulü alışveriş yaparlardı.

Çeçenistan: Dağıstan'ın ve bir ölçüde bütün Batı Kafkasya'nın zahire ambarı durumundaki Çeçenistan farklı bir konumdaydı. Çeçenistan verimli toprakların, zengin meraların olduğu ve dağların sık ormanlarla örtüldüğü bir ülkedir. Ataerkil klan sistemi burada geçerliliğini koruyordu. Nüfus Tolpa'lara yani komünlere ve tokhumlara yani klanlara bölünmüştü. Örf ve adetler kanunlar yerine geçiyordu. El sanatları ve ticaret gelişmemişti. 19. yüzyılda feodal sistemin klan asillığı biçiminde ortaya çıktığı görüldü. Bu dönemde klan ileri gelenleri komün topraklarını ele geçirmiş, dolayısıyla özel toprak mülkiyeti ortaya çıkmıştı. Toprak ve sığırlar ruhban sınıfının ellerinde toplulaşıyordu. Mal değiş-tokuşunun gelişmesi ile iş bölümünün daha da belirginleştiği görüldü. Ormanlıklardaki ve bağlıklardaki tacirler Çeçenler arasında da görülmeye başladı. Çeçenistan'ın dağlık bölgelerinde ataerkil klan sistemi katıyetle yaşarken, ovalardaki feodalist gelişim başarıya ulaşmıştı.

Çeçenler henüz bir devlet halinde birleşmemişlerdi. Her klan, topluluğun işlerini yapan ve küçük anlaşmazlıkları çözümlen bir yaşlıyı şef seçerdi.

Tüm köyü veya birçok klanı ilgilendiren meseleler köy meclisleri (Khiytirçiy) tarafından çözümlenirdi. Kan davası Çeçenlerin yaşamlarında önemli bir yer tutuyordu. Para cezalarının miktarı, mahkeme tarafından,

zarar görene belli bir sayıda inek ödenmesi şeklinde tespit edilmişti. Bir adam öldüren 190, bir kadın öldüren 130 koyun vermekte zorunluydu. Eğer katil para cezasını ödemezse ve eğer ölmek istemiyorsa ülkeyi terketmek zorundaydı. Toprak komünün ortak malıydı. Her yıl ekim mevsimi başlamadan önce tokhum'un üyeleri biraraya gelir ve daha önceden her aileye eşit bir parça düşecek şekilde bölünmüş arazileri kimin ekeceğini kura ile tespit ederlerdi. Araziler o yıl üzerinde çalışanların malı sayılırdı. Ormanlık araziler paylaşılmamış, tüm komünün kullanımına açık bırakılmıştı.

Çar hükümeti Dağıstan'ın feodal bölgelerinde, feodal toprak sahipleriyle temas kurmak ve onlara bağımlı olanlarının serfleştirilmesine yardım etmek için her çareye başvurmuştu. Bu yardımlar sayesinde Dağıstan'ın feodal asilzadeleri 19. yüzyılın başlarında yeni bir sürü zorunluluklar getirdiler ve köylüleri daha fazla sömürmeye başladılar. Çar hükümeti Dağıstan ve Çeçenistan'ın feodalizmin ya az geliştiği ya da hiç gelişmediği bölgesinde yöre klanlarının bir sömürerler sınıfı haline gelen üst tabakalarına destek sağlayarak fetihlerini genişletmeye çalıştı.

KABARDEY'DE TOPLUMSAL SİSTEM

Kabardeyler, Elbruz dağının eteklerinden Sunzha nehrinin yukarılarına kadar olan düz ve açık arazide ve de Malka'nın sol kenarından Kara dağların tepesine kadar olan bölgede yaşıyorlardı. Başlıca zenginlikleri at ve koyun sürüleriydi. Tarım çok azdı ve başlıca ekinler mısır, akdarı ve biraz da buğdaydı. El sanatları ve ticaret önemli değildi, tüylü kumaş, keçeden yapılmış paltolar ve deri mallar üretilmekteydi. Başlıca değişim maddeleriyle sığır yetiştiriciliğiyle ilgili ürünlerdi.

19. yüzyılın başlarında Büyük Kabardey'de halk birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış, sınıflara bölünmüştü. Araştırmacılar 11 farklı sınıfın olduğunu söylerler ki bunlar: Prenslar, asiller veya vorklar, birbirinden farklı üç sınıftan, prenslerin uşakları veya koruyucuları,

prensların köylüleri, 1 ve 2. sınıfın köylüleri ve azat edilmiş köleler.

Kabardey prensleri kendilerine bağlı olanlardan tahıl, para, sığır ve kereste biçiminde haraç alırlardı. Prense bağlı aullar prensin evinin etrafında bulunur ve buralarda başlıca uğraşları tarım ve sığır yetiştiriciliği olan köylüler ve azat edilmiş köleler yaşardı. Köylünün ürettiklerinin yarısı prene aitti.

Kabardey'in özgür olmayan serf nüfusu birçok kategoriye ayrılmıştı. Azat'lar özgürlükleri kendilerine verilmiş veya özgürlüklerini kendileri satın almış köylülerdi. Yanlarında çalıştıkları efendilerine yakın yerlerde yaşarlardı. Og'lar (veya serfler) çalıştıkları topraklar üzerinde yaşarlardı. Yapmaya mecbur oldukları iş ve ödedikleri kiralara efendilerine bağlanmışlardı.

Logonaput'lar (veya topraksız köylüler) hemen hemen hiçbirşeye sahip değillerdi ve bütün bir yıl efendileri için çalışırlardı. Og'lar ve Logonaput'lar, bir ailenin hepsi birden ve Kabardey sınırları içinde olmak şartıyla efendileri tarafından satılabilirlerdi. Vunevut'lar nüfusun hiçbir hakkı olmayan kesimini oluştururlardı. Bunların ne bir parça toprakları ne de özel mülkiyetleri vardı. Sadece ev hizmetçileriydiler ve efendilerinin evlerinde yaşarlardı. Tek tek ve Kabardey sınırları dışında da satılabilirlerdi.

Rus hükümeti Kabardeyi kendi siyasi alanına çekmek için uygun gördüğü her asil aileye itimat eder ve Kabardey prensleri arasında var olan kan davalarını şiddetlendirmeye gayret ederdi.

Çerkesya'daki Toplumsal Sistemi: Çerkesler (veya Adıgeler) 19. yüzyılın başlarında birçok kabileye bölünmüşlerdi. Bunlardan en önemlileri Abzah'lar, Şapsığ'lar, Bjeduğ'lar, Natuhay'lar ve Vubih'lardı. Vubih'lar köken itibarıyla Adıge değillerdir fakat örf ve adetleri, yaşayış tarzları, toplumsal sistemleri ve Çerkes dilini kendi dilleri gibi kullanmalarından dolayı Çerkes kabileleri arasında dahil edilmişlerdir. Vubih'ların kuzeydoğusunda,

Karadeniz sahillerinde Abhaz halkı yaşardı.

16. ve 17. yüzyıllardan sonra Çerkesya'da ataerkil klan sistemi parçalanmaya ve feodalizm gelişmeye başlamıştır. Fakat feodalizmin gelişme süreci 19. yüzyılın başlarında bile henüz tamamlanmamıştı. Bu sırada çerkeslerin yaşamı doğan ekonomi üzerine kurulmuştu. Tarım ve sığır yetiştiriciliği hem başlıca yiyecek gereksinimlerini karşılıyor hem de ticaret vasıtasıyla tuz bulmalarını sağlıyordu. Küçük bir iç ticaret vardı. Kentler oluşmamıştı ve iç tedavülde geçerli para yoktu. Para cezaları bir öküz değeri hesabı ile ifade edilmekte ve bir arşın yün kumaş bir sikke (yani para) yerine geçmekteydi. Bir Rus rublesi muamele gördüğü yer ve zamana göre 6 ila 16 arşın arasında bir değere sahipti. Ev endüstrisi çok az gelişmişti ve ancak ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya yetiyordu.

Çerkes'lerde sınıflar, Kabardey'lerde olduğu gibi açıkça belirmemişti ve bütün kabilelerde aynı değildi. Bazı kabilelerde, mesela Bjeduğ'larda feodal üst tabaka prenslerden ve asillerden oluşuyordu. Prenslar halk üzerinde yüksek otorite sahibiydiler ve de onlara savaşta önderlik ediyorlardı. Diğer kabilelerde, mesela Şapsığ, Natuhay ve Abzah'larda prensler yoktu ve üst tabaka asillerden oluşuyordu. Bu kabileler her biri yaşlılar tarafından yönetilen komünlere ayrılmıştı. Birinci sınıfın asilleri kendi köylerinde yaşarlardı ve buradaki çeşitli kategoriden insanlar ve köleler üzerinde hüküm sahibiydiler. İkinci ve üçüncü sınıfın asilleri, birinci sınıfın asillerinin köylerinde yaşar, onlara birşey ödemez ve de köylü ve köye sahibi olabilirlerdi. Cınayet kanla ödenirdi ama buna ek olarak bir de para cezası sistemi vardı. Cezanın büyüklüğü, öldürülen şahsın toplumdaki yerine bağlı olarak değişiyordu.

Bağımlı halk arasında üç ana kategorinin olduğu tespit edilmiştir.

Birinci kategoride yer alan Og'lar özgürlerle serfler arasında bir yere sahiplerdi. Prensin toprağında çalışır ve ona vergi öderlerdi.

Taşınabilir mal ve köle sahibi olabiliyorlardı fakat mal ve köle satma hakları sınırlandırılmıştı. Bazı özel suçları işlememişse bir Og satılamazdı; eğer satılırsa Og'un özgürlüğünü tekrar satın alma hakkı vardı. Bir asilden bir şey çalan Og, o asile köle olarak verilir, fakat Og, erkek akrabaları tarafından bedeli ödenip kurtarılabilir.

İkinci bağımlı kategoriye oluşturan Pşıt'lar birtakım aile hakları ve malları olan köylülerdi. Efendileriyle ev ve arazi hizmetlerinin belirlendiği, defter denilen anlaşmalar yaparlardı. Pşıt'lar yalnız aileleri ile birlikte satılabilirlerdi.

Üçüncü bağımlı kategori ise savaş mahkumlarından çalınan, satın alınan veya değiştirilen şahıslardan, veya kölelerin çocuklarından oluşan kölelerdi. Şahsi hiçbir hakları olmadığı gibi mülk sahibi de olamazlardı. Çerkesler arasında en geniş toplumsal sınıf özgür köylülerden (ki bunlara tıfekoll denir) oluşuyordu. Bu sınıfın asillik düzeyine ulaşmaya çalışan, sömürücü üst kesimi 18. yüzyılın sonlarında netleşmiştir.

Ne prenslerin ne de asillerin kabilenin ortak malı olarak gözetilen topraklar üzerinde hiçbir şahsi hakları yoktu. Fakat 19. yüzyılın başlarından itibaren toprak sahipliği gelişmeye başladı ve hatta ekilebilen toprakların satıldığı veya miras yoluyla el değiştirdiği durumlara rastlanmaktaydı.

Çerkeslerin devlet örgütlenmeleri yoktu. Anlaşmazlıklara son vermek ve topluluğu ilgilendiren konularda kararlar almak için genel meclisler toplantıya çağrılır ve özel öneme sahip durumlarda genel kabile meclisleri toplanırdı. Çerkeslerin özel ve toplumsal yaşamları adetler tarafından düzenlenmekteydi.

Kafkasya'nın farklı bölgelerindeki bu çok çeşitli toplumsal sistemler bir bütün olarak ele alındığında daha ziyade toplumsal yaşamın geri kaldığı izlenimini vermektedir. Feodal parçalanmışlık ve geri kalmışlık Kafkasya'nın Çarlık Rusyası tarafından işgal edilmesini kolaylaştırmıştır.

KAFDAĞINDAN MASALLAR

Avcı ile Tilkinin Masalı

Çeviri: Muammer Karataş

Avcının biri günlerden bir gün avlanmaya çıkmış, gittiği ormanda da bir tilki yaşarmış. Bu tilki tam o sırada ormanın içinde avlanıp dolaşmış. Avcının köpekleri tilkiyi görünce ona doğru atılmışlar, onu ormanın dışına çıkartana kadar kovalamışlar, ama tilkiye yetişmek mümkün mü? hayvancık kendini inine atmış. Bu kez de köpeklerin önünde havlayıp dururlarmış, çünkü tilkinin kokusu onları çeker, oradan ayrılmalarına engel olurmuş.

Tilki ise canını kurtarmış ya, artık kendi kendine konuşur, kendi organlarına sorular sorarmış.

–"Gözlerim, gözlerim, canım gözlerim,
Köpekler peşimde iken bana
Ne iyilik yaptınız? "

Gözleri onu yanıtlamış.

–"Biz çok keskin bakıyorduk,
Bizim görmemiz nedeniyle
kimsa sana yanaşamadı."

–"Ayaklarım ayaklarım
Siz nasıl yardım ettiniz bana?"

Ayakları onu yanıtlamış.

–"Gücümüzün yettiği ince koştuk,
Köpekleri ve avcıyı sana
kavuşturmadık."

–"Kulaklarım, kulaklarım,
Köpekler beni kovalarken
Sizin yaptığınız iyilik
ne idi?"

Kulakları onu yanıtlamış;

–"Biz her şeyi duyuyorduk,
Köpeklerin yerini sen
bizlerden öğrendin."

Tilkicik tüm organlarını sorgulamış durmuş, derken sıra kuyruğuna gelmiş;

–" Kuyruğum, kuyruğum,
Benim güzel kuyruğum,
Sen ne yaptın bu arada?"

Kuyruğunun yanıtı daha ilginç olmuş;

–"Otlara dikenlere
Kendimi takarak
Tüyler bırakarak
Peşinden sürükleniyordum."

Tilki bu yanıtı çok kızmış;

–"Aaa! Sen bunu mu yaptın?
Tüm organlarım
Bana yardım ederken
Sen otlarda dikenlerde
Tüyden izler bıraktın,
Köpeklerin bana ulaşmasına
Yardımcı olup
Çabanı kattın.
Birde kendini
Otlara dikenlere takarak
Koşmamı engelledin."

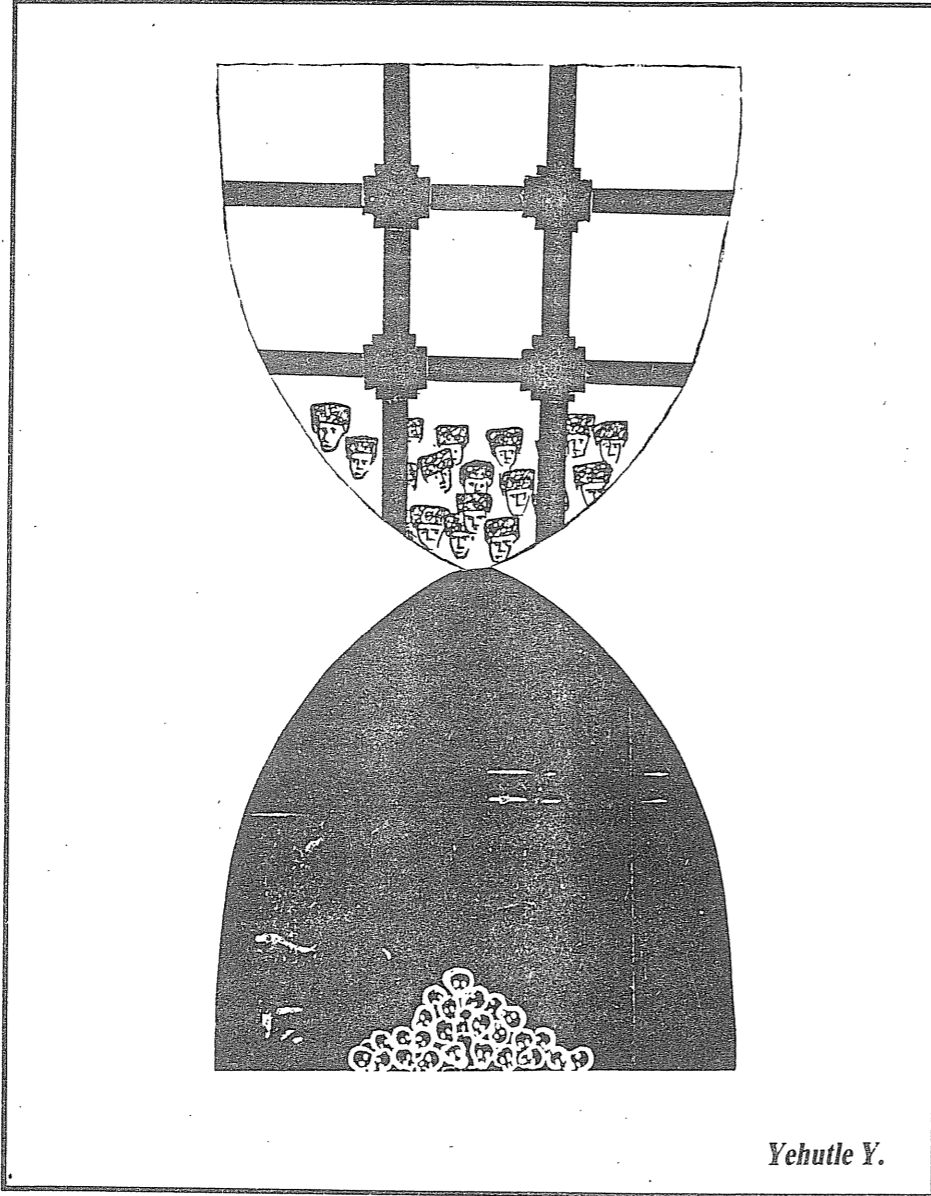
Diyerek, kuyruğunu cezalandırmak için inden dışarı sarkıtmış. Fırsat bu ya, bu süslü, güzel kuyruğu yakalayan köpekler, tilkiyi sürüye sürüye inden dışarı çıkartıp, parça parça etmişler.

Olay açık, insanlar birleşip bütünleşmezse tilkinin kötü yazgısına döner yazgıları.

Ya da, başıyla kuyruğunu aynı değerde tutup bütünleşmesini bilmeyenlerin sonudur bu.

"Abaza Dili" adlı yapıttan Türkçeleştirilmiştir.

KARİKATÜR

Yehutle Y.

BASINDAN

● OLUŞUM, 1987 Yaz,
Resul HAMZATOV ve SOVYETLERDE
ULUSAL YAZIN
Dr. Yahya KANBOLAT, (S.33-38)

"Türk Aydını, klasik Rus yazını çok iyi tanımaktadır. Gerek devlet ve gerek özel yayınevleri tarafından ünlü Rus yazarlarının yapıtları Türkçe'ye çevrilmiştir. Çehov'un piyesleri, Türk sahnesince sevilen yapıtlardır. Biraz yazınla uğraşan her kişi Puşkin'i, Lermontov'u, Gogol'u, Turgenyev'i ve Gonçarov'u bilir. Dostoyevski, Tolstoy ve Gorki'nin romanları sürekli baskı yapar Türkiye'de."

"Sovyetler Birliği'nde Rus yazarları dışında, ilginç bir gelişmeyle karşılaşmaktayız. Batı'da Güney Amerika romanı gibi, Sovyetler'de de Rus asıllı olmayan yazarların bir patlaması olgusu karşımıza çıkmış bulunmaktadır. Tüm bu yazarlar köylü kökenlidir. Yaşantıları gereği, içinde yetiştikleri toplumu ve kolhoz çalışma düzenini iyi bilmektedirler."

"... Hamzatov kendisini bir Avar yazarı olarak ileri sürer. Oysa Fransız bilgini Georges Dumezil de Dağıstanlıları İskitlere bağlar. Ama Türkiye, Suriye ve Ürdün'de onlara "Kuşha" derler. Kendilerini Digor ve İron olarak ikiye böler ve hepsi de İron, yani soylu kökenli olmakla öğünürler."

"Resul Hamzatov'un Dağıstan'a olan şükran borcunu özellikle şiirle dile getirdiğini yazılarından anlamaktayız."

"Resul Hamzatov. Cengiz Aymatov gibi demokratik ve yapıcı bir eleştirel yöntem kullanır Dağıstan'ı bize gezdirirken."

"Resul Hamzatov ayrıca Dağıstan'daki köy-kent çelişmesine dokunur."

"Resul Hamzatov, devlet yaşamında...

torpil mekanizmasının nasıl yeteneksiz kişilere çıkar sağladığını açıklar."

"Resul Hamzatov, Dağıstanlıların konukseverliğini yazmakla bitiremez. Bir dağlı, evine konuk gelen yabancıya üç gün geçmeden kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini sormaz. Konuk sevmeyen kişi toplumda horlanır . . . . ."

"Resul Hamzatov bizi Dağıstan'da gezdirirken, ülkenin tarihini, coğrafyasını, toplumsal düzenini, ozanlarını, etnik durumunu, söylencelerini, törelerini, kendisinin öz yaşamını ve sanat görüşünü öğrenmekteyiz. Yazar yapıtında, şiir sanatını ve Dağıstan'ı coşkuyla över. Övgüsünde atasözlerini, halk deyimlerini ve çeşitli şiirleri bol bol kullanır. Siyasal yapı bir yana bırakılırsa, Hamzatov 'Benim Dağıstanım'da sanki Anadolu'yu anlatmaktadır. Yazar yapıtında şöyle yazar: "İşte bende gönderiyorum kitabımı uzak yollara, büyük kentlere, insanlar arasına. Bakalım nasıl olacak tutum ve davranışı gurbet ellerde?" (S.263) 'Benim Dağıstanım'ın Türkiye'deki 'tutum ve davranışı' bir konuğun gelmesi gibi sevindirici oldu ve bundan hiç kuşku duymasın Resul Hamzatov."

● GELENEK KİTAP DİZİSİ,
8 HAZİRAN 1987 (*)

● Türkiye'de Devrimci Demokrasi,
Aydın GİRİTLİ S. 61, 62

"İttihat ve Terakki ile Kemalist hareketin iktidarın ele geçirilmesinin ardından bir demokrat muhalefet yaratamadıkları, ya da muhalefete akacak kanalların kendi içlerinden doğmadığı biliniyor. Bu bir yana, Kurtuluş savaşının Yeşil Ordu'su, devrimci demokrat-

lık kıstaslarına çok yakın düşüyor. Yeşil Ordu Türk toplumunda iktidara yönelen burjuva sınıflarından kopuşu yaşıyor; temsil ettiği orta sınıf tepkisi, siyasal dengelerin çok oynak olduğu bir dönemde Kemalist hareket tarafından tehdit olarak algılanıyor; Çerkes Ethem hareketi Kemalist düzen projesinin dışına savruluyor.

"... 60 sonrasında billurlaşan devrimci demokrasinin nüveleri kabul edilebilecek olgular arasında Çerkes Ethem yer almıyor, ama bir başka açıdan, kimi yorumcuların özelde devrimci demokrasi için değil ama, genel toplumsal muhalefet açısından Serbest Fırka ve Demokrat Parti deneyimlerine önem verdiği biliniyor."

(*) GELENEK Kitap Dizisinin 3 Ocak 87, sayısında da Çerkes Ethem olayı değişik bir yorumla irdelenmiştir.

● YAZKO EDEBİYAT Mayıs 1981 S.30

FİKRET HAKAN

HÜZÜNÜN EN BİLİNÇLİ YERİ

*En çocuk günlerimin nişaburek düzeni
Saraylı bir anneanne/çerkezlik birimleri
Hüzün sokağımızdır aslında
Mutluluk çıkmazında.*

*Saraydan çeyizlerle kovulmayı sağlamak
Nu kutsal bir hünerdir bakıldığında/şimdi.*

*Yanışlar doğruların sevapçısı olacak
Ve bir gün pas tutacak/karanlığın anteni.*

*O en sondu/orkide olmak da ne
O en sondu mutlak/anneaneler fesleğeni
Çilelerde, sevilerde ne biçim sabırdılar
Ya bu kadınlar hele/nişaburek ne demek
Moderen gancıklığa uydurulmuş pimleri.
Özgürce ve çağdaşça kadınlar imiş bunlar
Soul ampire'e tam köle
Değişim düzeni sığ/batıllık birimleri.*

*Nitelikli civate olsalar da aslında
Ne ye yarar somunsuz hünsa akıl yüreği.*

ATATÜRK Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bülteni, Sayı 5 (Nisan 1987) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, S.39

"Kafkasya'daki Adige Muhtar Cumhuriyetinde bulunan 'Kasok Mağarası'nda yapılan kazılarda bulunan 17000 yıl önce taş devri sonlarında yaşamış olan 'Cro-Magnon'lara ait bazı bulgular elde edildiği bildirilmektedir.

Kazılar sırasında bazı nefrit kolyelerin bulunduğu, bunların bu bölgenin 1000 Km. uzağındaki Bon ırmağında bulunmuş ve daha eski bir tarihte burada yaşayanlara ait olan kolyelerin aynı olduğu belirtilen haberde mağarada yaşayan Cro-Magnon'ların Don bölgesi halkıyla aynı soydan olduklarını ortaya koyduğu ifade edilmektedir.

Haberde söz konusu buluntuların, eski kültürlerin güneyden kuzeye doğru yayıldığı teorisini güçlendirdiği, öte yandan kuzeyden güneye göçler olduğunu ispatladığı da kaydedilmektedir."

● AKİS DERGİSİ, 8-14 Haziran 1987
Dünya'da "Azınlık" Sorunu, Türkkaya Ataöv, Sayı 8:

"... Bu kavram bir etimoloji ya da reklam sorunu değil, bir toplumbilim sorunu-
dur."

"Azınlıkları ve buna ilişkin sorunları olmayan devlet yok gibidir. Bazı örnekler: Fransa'da Korsika ve Breton, Belçika'da Flaman ve Wallon, Kuzey ve Güney İrlanda, İspanya'da Basque ve Catalan, tüm İskandinavya'nın kuzeyinde Lapp, Romanya'da Macar, Avusturya'da Rom (Çingene), İsrail'de Arap, Sri Lanka'da Tamil, Filipinler'de Moro, Japonya'da Burakumin, Kore ve Ainu, Kanada'da Fransız ve Eskimo, tüm Amerika Anakarasında Kızılderili, Bangaladesh'te Bihari, Güneydoğu Asya'da Çinli, Trinidad ve Guyana'da Hintli, Vietnamda Dağlı, Avustralya'da yerli, Endonezya'da Batı İrian ve Doğu Timor Pakistan'da Baluçi, Pathan ve Ahmedi sorunları... Yalnız Çin Halk Cumhuriyetinde 54 etnik

grup var. . . Türkiye'nin durumunu bu çerçeve ve çeşitleme içinde de değerlendirmek gerekir. Böyle bir karşılaştırmada Türkiye'nin kendi içinde en az farklılaşması bulunan toplumdaki biri olduğu söylenebilir.

Ne bu örnekler tıpa tıp birbirine benzer, ne de azınlıktan yalnız bunlar kastedilir. Hintli, Çinli, Lübnanlı, Rum ya da Ermeni gibi gruplar belirli emek ya da teknik maharet biçimlerinin bulunmadığı sömürgelerde de oluşmuştur. 1960'lardan sonra bazı Türk, Yugoslav, Yunanlı, Maltalı, Pakistanlı, Cezayirli, Meksikalı ya da Batı Hint Adalı'ların göçmen işçi oluşları da farklı bir durumdur. "Yabancı işçiler" bir azınlık mıdır? "Yerli Halklar?" Ya "Siyasi Göçmenler?" Örneğin Rusya -1917-, Macaristan 1956, Çekoslovakya -1968-, Şili -1973-, Etiyopya -1974-, ya da El Salvador'dan -1981- göçmenler kendi ülkelerinde bir anlama azınlık, gittikleri yerlerde de başka türlü bir azınlık olmuyorlar mı? Bu çerçevede Filistin Göçmenleri de bir azınlık mıdır? Çeşitli tanımlar içinde ilginç bir görüşe de yalnızca işaret etmekle yetinelim: Bazılarına göre, dünya'da en büyük azınlık kadınlardır ."

● Tercüman Gazetesi
26.6.1987, S.9

Hamdi MERT

KAZANUKO JABAĞ

Sovyetler'de bir şeyler oluyor. 'Birden fazla adaylı seçim', 'Eskileri tasfiye', 'Batı'ya açılma', 'Eski katı devletçi kuralları gevşetme' gibi...

1978 yılında Sovyet başkenti Moskova'dan başlayan ve Sovyet sınırları içerisinde kalmış Türk Cumhuriyetleri'ni içine alan seyahatim sırasında tesbit ettiğim başka gerçekler de vardı: Sovyet sınırları içerisinde mevcut 'Müslüman-Türk varlığı'. . . Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Tacikistan ve Azerbaycan Cumhuriyetleri'nde. . . Türk ve Müslüman olduklarını unutmayan. . . 'Özümüz bir' diye boynumuza sarılan. . . 'Türkiye' lâftı edilince gözleri dolu dolu olan. Demek ne Stalin'in zulmü, ne Lenin'in katliamı

bu insanları Türklük ve Müslümanlıkları'ndan kaparamamıştı.

Gorbaçov'la başlayan son gelişmeler sonunda acaba Sovyet sınırları içerisinde yaşayan çeşitli milletlerin ayaklarındaki prangalar biraz olsun gevşetilecek mi? Hadi Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Azerbaycan'da gördüklerimiz bizi kısmen memnun etti ama, ya Kırım-Kafkasya ne durumda?

Bu soruları kendi kendime sorarken 'Nartlar (Kafkas Hikâyeleri)', 'Kafe (Han Kızının Şarkısı)', 'Genar' yazarı Osman Çelik'in 'Kazanuko Jabağ' romanını yeniden okuma ihtiyacı duydum.

'Kazanuko Jabağ' bir Kafkas düşünürünün hayat hikâyesi. . . Daha doğrusu, bu hayat içerisinde 'Kafkas Türkü'nün destanı! .

Sovyetler son 70 yıl içerisinde bir Lenin fırtınası, Stalin zulmü yaşadılar. Karl Marx bile hâla dışı kapalı, meçhul bir baskının altında tutuyor. Buna rağmen 100 milyonluk bir 'Müslüman-Türk' varlığı, hayatiniyetini nasıl sürdürdü?

Osman Çelik, bu sorunun cevabını 'Kazanuko Jabağ' da vermiş. . . Gerçekten, din eğitiminin dini neşriyatın, dini toplantıların 'yasak' olduğu; hürriyetlerin prangaya vurulduğu bir ülkede inanç ve geleneklerin nasıl dimdik ayakta durduğunu anlamak imkânsız.

Kazanuko Jabağ, Sovyet zulmünün en sarıncı olduğu Kafkasya'da 18'inci yüzyıl ortalarında yaşamış bir Kafkas-Türk büyüğü. . . Her Müslüman-Türk karakterinde olduğu gibi demokrat, filozof ruhlu, açık sözlü, mizahı seven, medeni cesareti yüksek bir insan. . . Onun filozofca söylediği sözler, bugün hâla dilden dile, nesilden nesile, gönülden gönüle yaşıyor, yaşatılıyor. İşte Sovyet Türklüğü'nü inanç ve kültürlerine bağlı tutan sır! .

Kazanuko Jabağ 'Müslüman-Türk varlığının direkleri tecrübe sahibi, gün görmüş yaşlılardır. Onlara değer verin ve saygı gösterin! ."

İşte görülmeyen mektep, sarsılmadan devam eden terbiye bu! . Yaşlılardan, güngörmüşlerden alınan hikmet, inanç, terbiye sistemi. . . Yoksa o zulüm, o talan altında hangi Türklük, hangi Müslümanlık kalırdı. .

"— Düşünerek konuşun, bakınarak oturun, bastığımız yeri görün! ."

"— Öfkeyle yola çıkarak, bir iş yapmaya kalkmayın. Zira, öfkede mantık yoktur! ."

"— Düşmanı küçümseyip, ona arkanızı dönmeyin."

"— Geleneklere uyun, birbirinizi sevin ve sayın."

"— Birlik ve beraberlik içinde yaşayın. Ancak o zaman ayakta kalabilirsiniz."

"— Coğunluğun söylediği, çoğunluğun yaptığı gelenektir. Bunu asla unutmayın."

"— Din, ahlâk ve geleneklerimiz karşısında soylu-avam yoktur, herkes eşittir. Bölünmez bir millet olmak istiyorsak, bu hususu böyle anlamak zorundayız."

"— Danışmak, gerçeği bulmak için şarttır. Danışacak insan bulamazsanız, kalpağınızı önünüze koyun ona danışın."

"— Danışmak, gerçeği bulmak için şarttır. Danışacak insan bulamazsanız, kalpağınızı önünüze koyun ona danışın."

"— Anlaşmayan dört öküz yerine, anlaşılan iki öküzü çifte koşun."

"— Soyluluk kanda değil, ruhtadır. Soylu olduğunuzu ahlâkımızla isbat edin. Ben soyluyum, sen avamdansın diyerek, birbirinizi yemeye kalkmayın."

"— Özerk bölgeler aldatmacasına inanmayın. Biz, aynı ailenin insanlarıyız. Bir evin çocukları gibi, aynı toprakları paylaşıyoruz. Birbirimize bu gözle bakmalıyız."

"— İyilik ve felâket gelirse, hepimizin bir den üstümüze gelecektir."

"— Benden bu kadar! Ancak merak etmeyin, benim ölümümle kıyamet kopmayacak. Milletimiz var oldukça, daha çok değerli adamlar yetişecek, ülkemizin adını dünyaya onla duyuracaklar."

İşte Sovyet Türklüğü'nü ayakta tutan hikmet ve sır...

Bu sözler bize de derstir. Genel Müdür Yardımcısı Osman Çelik "Kazanuko Jabağ" romanı ile sadece Kafkas Türklüğü'nü anlatmış, aynı zamanda Anadolu Türklüğü'ne de hikmetli dersler sunmuştur.

Anlayabilirsek...

Hamdi Mert, Kazanuko Jabağ'ı "Sovyet zulmünün en sarsıcı olduğu Kafkasya'da 18'nci yüzyıl ortalarında yaşamış bir Kafkas-Türk büyüğü" olarak tanıtarak pragmatik tarih anlayışının bir örneğini daha verirken, onun söylemediklerini söyleyerek yayında dürüstlük ve Jabağ'ı ya saygı gibi ahlaki değerleri de zorlamıştır.

GEZİ

14 Haziran 1987 günü Kuzey Kafkasya Kültür Derneği, Kızılcahamam da bulunan Çamkoru'ya geniş katılımlı bir piknik düzenledi. 13 otobüsten oluşan kalabalık grup, saat 8.30'da Sıhhiye'de bulunan dernek binası önünden ve değişik semtlerden kaldırılan otobüslerle Çamkoru'ya hareket etti.

Piknik için Kayseri'den gelen 20 kişilik grubu ve değişik illerden gelen konukları aramızda görmek bizler için sevindirici idi. Gidiş ve gelişte akordeon eşliğinde söylenen şarkılar yolculuğu da bir eğlence ortamına dönüştürdü. Gruplar halinde yapılan düğünlere büyüklerin de katılımı ve oynanan çeşitli oyunlar, pikniğe katılan her yaştan insanın kaynaşip birlikte eğlenmesinde büyük etkendi.

Saat 13.00'te katılanların tümünün oturabileceği genişlikte hazırlanan ortak sofranın etrafında toplandıktan sonra, geleneklerimiz gereği grubun yaşlıları adına Sn. Osman Çelik bir konuşma yaptı. Daha sonra Dernek Başkanı'mız Sn. Aslan Arı'nın dernek çalışmalarını da içeren konuşmasının ardından hep beraber yemek yenildi.

Doğanın alabildiğine cömert olduğu Çamkoru'da zaman, gençlerin yaptıkları düğünlerin coşkusunda ve sohbetlerin güzelliğinde akıp gitti. Otobüslere binildiğinde herkes günün tatlı yorgunluğu içinde birbirlerine gelecek yıl yapılacak gezide mutlaka yine birlikte olacaklarını söylüyorlardı.

Nice güzel günlerde birlikte olmak dileğiyle.

ANKARA

TIYATRO GÖSTERİSİ

Derneğimizin tiyatro çalışanları 20-21 Haziran 1987 tarihinde bir yıllık çalışmalarının ürünlerini Ankara Sanat Tiyatrosunda dört seans halinde hemşehrilerimize sergilediler.

İlk kez bir tiyatro salonunda sergilenen oyunlar daha önce bazı hemşehrilerimiz tarafından Maltepe gecelerinde izlenmiş olmasına karşın gurubumuz büyük beğeni ve takdir aldı.

Gurubun gösterisi "ZELİMHAN", "BULUTLAR ÇÖKÜYOR", "İÇİMİZDEN BİRİ" ve "GÖRÜNTÜLER" isimli dört kısa oyundan oluşmuştu. "Zelimhan" da 1900'lerin Çarlık Rusyasında Çeçen halkı üzerindeki baskılar ve halkın Osmanlı topraklarına göçe zorlanmasına karşı direnen halk kahramanının onurlu yaşamını izledik. "Bulutlar Çöküyor" ise bize, Kuzey Kafkasya'luların kendi topraklarından sürülüşlerini çelişkilerini, tepkilerini ve sürgünün yarattığı acıları yeniden yaşattı. "İçimiz-

den Biri" idi Amırhan. Dürüstlüğü, onuru, kendine özgü yargılama biçimi ve diğer tüm insanların kendisi gibi olması gerektiğine olan inancıyla bizden biriydi. "Görüntüler" nice dir yaşadığımız gerçeğin ta kendisiydi, sürekli kanayan yaramızdı. Farklı kültürden insanların evliliği sonucu yaşananlar bize bir kartalın asla köstebek yuvasında yaşayamayacağını gösterdi.

Sahneledikleri bu dört küçük oyunla bizleri iki saat içinde dört ayrı zaman ve mekana götüren tiyatro çalışanlarına yürekten teşekkür ediyor, başarılarının devamını diliyoruz.

SAMSUN

HALK OYUNLARI GÖSTERİSİ

Halk Oyunları Grubumuz 6 Haziran günü Samsun Yaşar Doğu Kapalı Spor Salonunda bu sezonun son gösterisini sergiledi. Samsun Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin organizasyonu ile 1500 kişinin izlediği gece Dernek Başkanımız Sn. Aslan Arı'nın yaptığı açış konuşması ile başladı. Samsun K.K.K. Derneği Başkanı Sayın Sefer E. Berzeg'in yaptığı konuşmadan sonra sekiz kişiden oluşan müzik grubu eşliğinde salona Giriş Lezginkası ile çıkan grubumuz; sırasıyla Çoban, Dörtlü Lezginka, Kafe-Wuig, Abrek Dansı, Kızların Ağır Dansı, Düğüncüler, minik çift tarafından oynanan Lezginka ve Şimd oyunlarının ardından kama atmaktaki maharetini sergileyen bir arkadaşımızın gösterisi ile son buldu. dan kama atmaktaki maharetini sergileyen bir arkadaşımızın gösterisi ile son buldu.

Uzun süredir böyle bir gösteriye özlem duyan Samsunlu hemşehrilerimizin coşkulu temposu, salondaki seslendirmenin iyi olması ve müzikteki enstrümanların zenginliği, gecenin başarılı geçmesini sağlayan etkenlerdi.

Gerek organizasyonda ve ekip çalıştırılmasında gerekse oyunlar ve müzik çalışmalarında

rında emeği geçen tüm insanlara teşekkür ediyoruz. Yeni dönem çalışmalarında yine birlikte olabilmek dileği ile Halk Oyunları Ekibimize başarılar diliyoruz.

BURSA

Bursa Kafkas Kültür ve Folklor Derneği 21 Haziran 1987 günü Bursa'nın ilçesi Keles'in Kocayayla mevkiine bir gezi düzenledi. Geleneksel "Kocayayla Kiraz Şenliği"nin de olması nedeni ile onbinlerce Bursa'lı'nın doldurduğu vadide, geziye katılan hemşehrilerimiz güzel bir düğünle şenliğe katıldılar.

Geziye 1 Otobüs ve 9 özel araçla katılan hemşehrilerimiz, katılımın az olma nedenini aynı gün çevrede yapılan hemşehri düğünlerinin çok olmasına bağladılar.

Kocayayla'nın doğa güzelliği içinde kendi kültürlerini az da olsa yaşayabilmenin verdiği hazla güzel bir tatil günü geçiren Bursa'lı hemşehrilerimiz, bundan böyle daha yoğun katılımlı piknikler düzenleyeceklerini ifade ettiler.

MERSİN

Mersin Kafkas Kültür Derneği 22 Haziran 1987 günü yaptığı olağan genel kurulunda yönetim organlarında aşağıda isimleri yazılı hemşehrilerimizi görevlendirdi.

Çalışmalarında başarılar diliyoruz.

YÖNETİM KURULU

Avni NART	Başkan
Sadi CANTÜRK	Başkan Yrd.
Şuayip ENGÜR	Sekreter
Yusuf DUMAN	Veznedar
Sacit DURMAZ	Muhasip
Müzeyyen GİRAY	Üye
Ali ÜRESİN	Üye
Dursun AKSOY	Yd. Üye
Muharrem KAYA	Yd. Üye
Esef BAYINDIR	Yd. Üye

DENETLEME KURULU

Şevket TUNCELI	
Şahin BORAN	
Hayrettin YILMAZ	
Kamer Altun	(Yd.)
Münir EDİZ	(Yd.)
Şefik KARATAŞ	(Yd.)

EVLENME

Değerli kardeşimiz Gengurata Meral ile Bage Cevat 20 Haziran 1987 günü Ankara'da yapılan nikâh töreni ile yaşamlarını birleştirdiler. Ömür boyu mutluluklar diliyoruz.

Değerli kardeşimiz Remziye Demirden ve Suat Aras 27 Haziran 1987 günü İzmir'de yapılan törenle yaşamlarını birleştirdiler. Genç çifte ömür boyu mutluluklar diliyoruz.

Değerli kardeşimiz, Günay Demir ve Abdullah Çelik 27-28 Haziran 1987 günlerinde Dinar-Yapağlı köyünde yapılan törenle yaşamlarını birleştirdiler. Genç çifte ömür boyu mutluluklar diliyoruz.

VEFAT

Genç arkadaşlarımızdan Saffet Laçın'ı geçtiğimiz günlerde, hayatının baharında kaybettik. Değerli ve dost arkadaşımızın ailesinin ve yakınlarının acılarını paylaşıyoruz.

Hemşehrilerimizden Halit Yıldır'ın eşi Suna Yıldır'ı, 10.7.1987'de kaybettik. Ailesine ve yakınlarına başsağlığı dileriz.

KAFDAĞI